

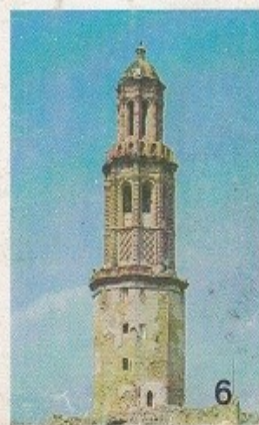
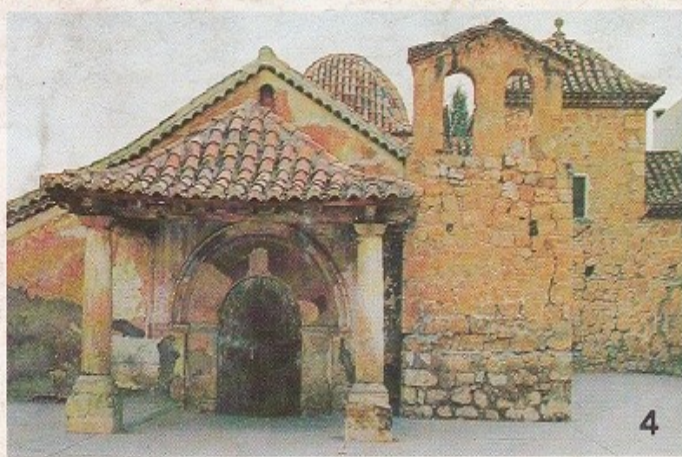
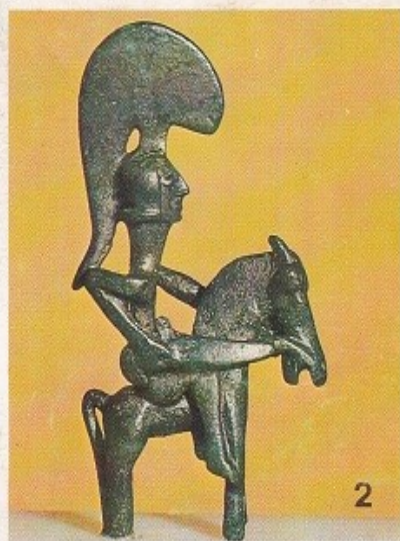
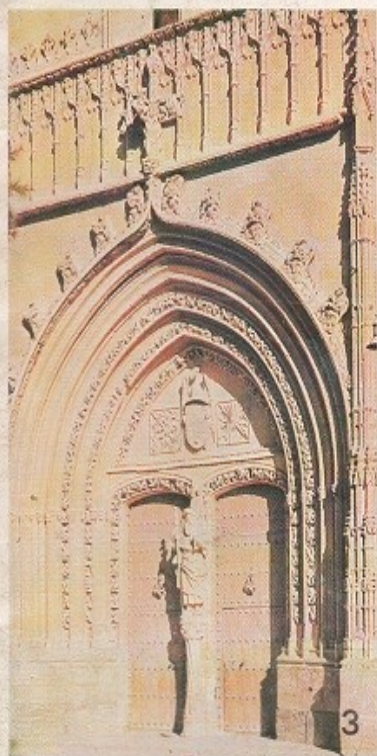
Murta

N.º **4**

50 PESSETES

VALENCIA, AGOST 1978

Art valencià

**hnos.
peiró s.l.**

**52 sistemas
en muebles**

EXPOSICIÓ - VENDES
Trafalgar, 45-47 - Teléfon 154 66 66
CUART DE POBLET

OFICINES - ALMAGASEN
València, 32-34 - Teléfon 154 55 84
MANISÉS

ARA
AB EL SEU NOU DEPARTAMENT
DEDICAT A LA CONSTRUCCIÓ
ESPECIALISAT EN
ARMARIS EMPOTRATS

QUILES

ARTS GRÀFIQUES
CREATIVES

GRAVADOR ESTEVE, 19
TELÉFON 334 67 63
VALÈNCIA - 4

- ELECTRODOMÈSTICS
- TELEVISIÓ
- RÀDIO
- SO
- MATERIAL ELÈCTRIC
- LAMPISTERIA

PRIMERISSIMES MARQUES
CONTAT I DETERMINIS

I els nostres tallers d'electrònica i electricitat a la seua disposició

Salvador Giner, 4

Tels: Taller i oficines, 331 30 06. Establiment, 331 32 57

VALÈNCIA - 3

MURTA

N.º 4
Agost 1978

Director periodiste:
Carles Sentí Esteve

Director literari:
Xavier Casp

Administrador:
Manuel Zarzo Lozano
Croniste Carreres, 9
Apartat de Correus 739
VALÈNCIA - 3

Publicitat:
Apartat de Correus 739
VALÈNCIA

Depòsit legal:
V. 1.738-1978

Imprimix:
Quiles, Arts Gràfiques
G. Esteve, 19
VALÈNCIA

Fotogravats:
Añón

Distribuir:
València: DISVESA
Castelló: SOLDI
Alacant: MARÍN

«MURTA» adopta per a la llengua valenciana lo que propugna Miquel Adlert Nogueroi en son llibre «En defensa de la llengua valenciana».

“CREC, ESPERE, AME”

(DEL TESTAMENT DE PAU VI)

Per Xavier Casp

¡Qué madura la persona que arriba a dir afirmativament: crec, espere, ame! Perqué els que només som persones corrents, quan tenim la valentia de sincerar-nos íntimament, se nos esclaten tres preguntes tremendes: ¿crec?, ¿espere?, ¿ame? I se nos encireren els dubtes: ¿en qui o en qué crec?, ¿en qui o en qué espere?, ¿a qui o qué ame?

I tot açò, des de lo més simple a lo més transcendent.

Unamuno dia, no recorde on, perquè, com a mi m'agrada, escric sense consultar llibres, només auscultant-me a mi mateix; Unamuno dia que, en Espanya, són molts els que no creuen que hi ha Déu, pero no hi ha quasi ningú que crega que no hi ha Déu. Unamuno dia açò referit a la més essencial creença: Déu. Pero si ho portem a les més consuetudinàries actituds humanes, caldrà reconèixer que la distinció és tan certa com important; les persones tenim una comodíssima aptitud per a no creure, pero nos costa un esforç titànic arribar a creure i, responsablement, actuar i viure conseqüents a tal creença.

D'ací naix una posició humana abundantíssima (per fàcil), buida d'idees, inservible per a tot lo efectiu, i només aprofitable, quan s'extrema, per a lo destructiu i lo violent. Esta posició humana és la dels «anti». Tots hem oït massa assovint a persones que pareixen sensates manifestar-se com a «anti», i hi ha circumstàncies que presenten com a mèrit el ser «anti». Per eixemple, hui en Espanya és un mèrit molt cotisat l'haver segut «antifranquiste», fins l'extrem que no se pregunta qué era eixe «antifranquiste» o perquè era «antifranquiste». Ara, una volta mort Franco, l'antifranquiste no és res, perquè tampoc no era res en vida de Franco. Era només un «contra», que és la total negació del «a favor de». Per a no citar a ningú, per si es molesta, diré de mi: jo, des de ben jovenet, he segut i sóc nacionaliste valencià, catòlic i, per tant, lliberal; açò vol dir que sempre

he defés estes creences meues i he anat i vaig a favor d'elles i he procurat actuar conseqüentment. Per tant, jo no anava «contra» el franquisme, sinó que era el franquisme qui anava «contra» mi, perquè tot règim de força, pren la força com a manifestació de poder i llança la força (econòmica o armada) contra tot lo que no accepta tal poder. I ara mateix jo, com a nacionaliste valencià, no vaig «contra» el pancatalanisme, sinó que el pancatalanisme va «contra» mi, i no caic en la tremenda equivocació de pensar que tots els «antipancatalanistes» són valencianistes. La diferència és fonamental: l'«antipancatalaniste» és el que no creu que València és catalana, i encara que este no creure coincidix en la veritat, és només en una part de la veritat, perquè València no és catalana, pero no és tampoc castellana, ni vasca, ni gallega, etcètera. En canvi, el valencianiste és el que creu que València és la seua Pàtria. Creure és sempre afirmatiu, positiu, eficaç, eficient. Per això no ataca, sinó que fa. I en este fer entra també, naturalment, la defensa sincera, sancera, decidida i sense claudicacions davant de qui ataca la nostra pròpia creença. Per això, jo que sóc nacionaliste valencià, no sóc «anti» res, pero em defenso de tot lo que va «contra» la meua creença incommovible.

I qui creu, espera.

Però el que espera perquè creu no té res que vore en el que es gita a dormir a la bartola; este no espera, sinó que es deté, es para, i tot lo que es para, viu mort. El món, lamentablement, està invadit de morts que viuen només perquè seguixen alenat; esta és la feixuga càrrega, el llast, que patim els que vivim vius. Viure és creure que cal desviure's guanyant-se l'esperança de cada dia; és creure que cada u naix en un temps determinat i en una terra determinada i que si tots naixem nuets de cos, cada u portem una fortuna humana que se nos ha donat graciosament per a que l'aprofitem no aprofitant-nos, sinó fent-la profitosa i —jo no oblidem!— la fortuna

El que és cretí, per molt que els enemics polítics l'hagen perseguit i perjudicat, no deixa de ser cretí, encara que els partidaris polítics li donen un càrrec, per a lo que no és suficient motiu, i manco mèrit, haver patit.

només és profitosa quan la servim, no quan la fem que nos servisca. ¿I cóm servir-la? Som d'un temps determinat i d'una terra determinada. Açò vol dir que tenim una pàtria (pàtria vol dir terra dels pares) i que la tenim ara; creure açò nos fa esperar que humanament agermanats en el temps i en el lloc, la fortuna servida i compartida serà el punt de partida dels patriotes de demà (els nostres fills), als que els caldrà creure i esperar... ¿Que quin significat positiu té això personalment? El guanyar-nos la única veritat de l'home: la mort dignificada pel viure digne, servint la pàtria, la família, en el ben entés que família no és només els parents, sinó els que compartim la fortuna de treballar en una mateixa pàtria i en un mateix temps. Vullc dir, els que nos guanyem junts la Vida, per a deixar-la creïble i esperançada als que nos seguixen per a guanyar-se-la.

I qui creu i espera d'esta forma, ama.

Perquè res de tot lo que he dit no és possible sense amor. ¿Qui pot creure en la persona, qui pot esperar de la persona si no ama? Només el que ama creu en l'amat i en lo amat; només el que ama espera de l'amat i de lo amat. Tots sabem que amar és donar sense demanar. Però lo que pareix que alguns ignoren, és que el que dóna amor fa que el cristall indiferent de davant es torne espill. I l'espill sempre nos correspon: ¿cara de mal geni?, en l'espill cara de mal geni; ¿cara afectuosa?, en l'espill cara afectuosa. És cert que hi ha espills que es trenquen; pijor per a l'espill, que deixa de ser-ho. La família no és més que amor; la pàtria no és més que amor. ¿Per qué? Si busquem raons, pot ser que les trobem. Però la raó essencial no és més que una raó d'amor: perquè és la nostra pàtria; perquè és la nostra família. ¿I per qué és nostra? Per amor. I per amor, esperem. I perquè amem i esperem, creem.

Sí, madurem, madurem-nos humanament per a arribar a dir cada u en humilitat afirmativa: crec, espere, ame.

El patriotisme no és una ideologia política; està per damunt de totes les ideologies polítiques; i pot tindre's en totes les ideologies polítiques, pero anteposant-lo a quant en elles el contradiga.

«Historia del Arte de Valencia»

Un llibre de Felip Maria Garín Ortiz de Taranco

Per Carles Sentí Esteve

La Caixa d'Aforros de València ha tret algunes edicions entre els actes en celebració del primer centenari de sa fundació. I entre eixes edicions figura ben destacada l'obra del Professor Felip Maria Garín Ortiz de Taranco **“Historia del Arte de Valencia”**.

Recentment vaig sostindre una extensa conversació ab l'autor d'este llibre, llibre que és, ni més ni menys, un compendi exacte, amé i bellíssimament il·lustrat de la projecció plàstica del poble valencià que té tota l'amplitud d'un temps que va de la prehistòria als nostres dies, passant per l'antiguitat, l'islam i l'art romànic, el gòtic, el Renaixement, el Barroc, el neoclassicisme, l'art contemporani, i els moviments del segle XIX així com lo que va del segle XX incloent les arts en la València posterior a les guerres de 1936 al 1939 i de 1939 al 1945.

Parlarem de la Real Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles i ixqueren a relluir lo que el Professor Garín diu “cadàvers insepults” de València. Es tracta de tres monuments valuósíssims de la nostra capital que estan, per dir-ho així, morts. Felixment no es tracta de mort irreversible, com la biològica, sinó d'una cosa reparable, encara que no podrà reparar-se mai del tot el dany fet. Eixos monuments són la Iglésia dels Sants Joans, l'Ermita de Santa Llúcia, el Monasteri de Sant Miquel dels Reis i els Banys de l'Almirant. De l'últim d'estos es pot dir que és tan important com les Torres dels Serrans.

La Real Acadèmia de Belles Arts ha fet molt i últimament està fent més encara, pero no té gens de poder executiu. Sa funció està limitada a denunciar, suggerir i aconsellar, en quant

a monuments, urbanisacions, etc. L'àmbit de l'Acadèmia va des de Morella a Oriola; o siga, que abarca tot el territori del nostre Regne. Hi ha advertències que es perden en el buit, pero atres són ben acollides. Pareix que la docta Corporació està destinada a tindre cada vegada major pes, lo que és molt de desijar per a qué tot este conjunt, vertaderament formidable, d'art que se recull sumàriament en les pàgines del llibre publicat per Garín Ortiz de Taranco, no patisca noves deterioracions.

L'OBRA

La **“Historia del Arte de Valencia”** constituïx una edició de les que prestigien. El gremi valencià de les arts gràfiques, que ha fet tantes coses notables i que en l'actualitat està a l'altura dels seus millors temps, com ho demostra el fet que dotze universitats nortamericanes encarreguen tot el seu treball d'imprenta en nostra ciutat, pot sentir-se orgullós de l'obra que comentem.

És un volum de més de quatre-centes pàgines de grans mides, segons el format ja tradicional dels tractats que se relacionen ab les arts plàstiques, per a millor reproducció de la iconografia.

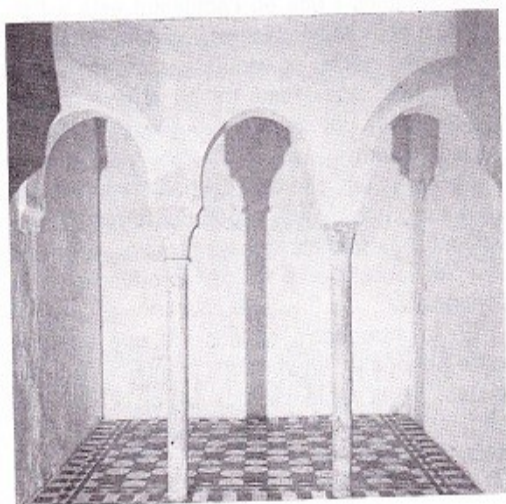
En la introducció se nos diu que un concepte apriorístic, un vertader prejudici, fa creure que, en la regió valenciana, el cabdal històric i monumental no és especialment ric ni valuós, a pesar de la facúndia productora dels habitants de la zona, des de l'ignorat escultor de la Dama d'Elx o els pintors de la cova del Parpalló fins les obres de Joaquim Michavila,

per citar un eixemple de la més recent producció constructivista.

El llibre se referix no només a l'obra de valencians ací i fora, sinó al comú patrimoni artístic regional des de Morella a Oriola en els respectius límits ab Catalunya i Múrcia, fins Ademús en el seu abrupte enclavament i tota la ralla del Maestrat ab Teruel; al límit de Cuenca que abraça les terres de la dita **Castilla valenciana**, voluntàriament incorporades i que s'allarga al sur, per més enllà de les terres predominantment seques d'Ayora i Enguera i de l'oest alacantí de la comarca oriolana.

En eixa àrea, ab diferències comarcals que també se troben en atres zones d'Espanya, se donà i se dóna, des del més remot paleolític, una faena artística tan important com abundant, que tenim en bona part encara, lo que resulta més admirable donada la desprotecció davant del pas del temps.

Garín Ortiz de Taranco intenta feliçment una presentació a base de centenars d'il·lustracions d'este tresor valencià que comprén obres arquitectòniques, religioses i civils; imàgens, relleus i plàstica tridimensional diversa, així com quadros i pintures en general. També ferrages, ceràmiques, i eixemples més o manco ingenus de l'art popular i d'atres coses difícilment susceptibles de ser posades en la quadrícula del "sistema de les arts" l'escolasticisme del qual resulta excessivament rígit. Tot el pla de l'obra està traçat prenent com a camp el mapa de la València gran i, per tant, no sense regust d'atres

"Baños de l'Almirant." Detall d'arqueries, en una de les seues estances. València (ciutat).

terres confinants, pero ab una personalitat artística indiscutible.

EL PUNT DE VISTA DE CAMON AZNAR

Diu el mestre Camón en el seu pròlec que **"ninguna escuela de pintura está más atendida al arte de cada tiempo y que a su vez lleve este arte hasta sus consecuencias más extremas como la valenciana"**. Afig que **"ello queda bien esclarecido en el libro de Garín donde, con admirable erudición y didáctica y articulada exposición, se nos manifiesta la marcha del arte valenciano"**.

És molt interessant lo que afirma seguidament José Camón Aznar quan diu de la plàstica valenciana que son humanisme es troba ja en les pintures prehistòriques. La gran aportació de la pintura valenciana, ab una evolució molt complexa, arriba en els pinzells de Francesc Ribalta, que va al tenebrisme no pels suposts previs d'un clarobscur a lo Caravaggio, sinó per un naturalisme que per a sa expressió verista necessita abultar els relleus i fer intervindre la llum i l'ombra en eixa plàstica presentació de les formes.

També a lo llarc de l'obra és, com a trasunt de la realitat històrica, una cima el xatí Ribera que fa de les formes un dramatisme de llums i d'ombres, unes ombres que servixen de contrapunt a la il·luminació triomfal i enlluernadora.

Botant en el temps, ja dins de la pintura barroca apareix en la revista el Gran Jeroni Jacinto Espinosa, amo del realisme espanyol, pero al mateix temps dotat d'una emotivitat humana insuperable. I ací és especialment precisa i clara l'obra de Garín.

Vindrà després la gran pintura del segle XVIII, que gira entorn de les Corts dels Carles III i IV i allí estarà Marià Salvador Maella com a l'artista que millor encarna est art on s'arrepleguen els últims ecos del barroc i en el que està fermentant ja l'entonació neoclàssica.

Observació especial sobre el gran pintor Vicent López; al costat dels retrats d'ell, empalidixen els de Dalí i els d'Ingres. Ab massa facilitat —afig Camón Aznar—, s'opon la manera esgarrada i violenta de Goya a la desmesurada i dibuixística de Vicent López. Hi ha que repetir que això no és producte de la desafecció de Fernando VII a Goya i de sa predilecció per López, sinó al fet de qué este es trobava en l'ambient estètic de sa época i per-

Portada proto-gòtica, en les ruïnes de l'Ermita de la Vallada, Barraques.

qué el seu realisme, la seua serena naturalitat i la precisió del seu traç estaven dins del concepte del retrat de sa época en Europa.

A continuació ve la gran explosió del geni valencià, donada en el si de l'impressionisme. El moviment té en València tanta vigència com en qualsevol altre lloc d'Europa. Però així com en l'impressionisme francès les formes s'esvaïxen en atmosferes boiroses, ací és el sol ab les seues resplandors —discontinuitat de la llum— el que talla les formes a destalades invisibles, infinitesimals.

I van desfilant, ab una exègesis plena d'amenitat i aclariment les figures de Francesc Domingo, d'Emili Sala, de Muñoz Degrain i, per fi, de Sorolla.

En definitiva, tot l'art valencià està presentat en un esplèndid panorama en este llibre que té bona abundor de juins personals, d'apurats estudis monogràfics, de clars conceptes estètics.

Es tracta d'un llibre que per una part constituïx un luxe, lo qual pareix indicar que és un refinament, i d'això a dir que es tracta d'una superfluïtat no hi ha més que una passa. Però que per altra part, era absolutament necessari, perquè precisament d'un refinament suprem tenia que ser lo que tracta de resumir els momes conseqüències tot lo que penetrà en la viments artístics valencians portant a les última porositat de la consciència d'este poble.

CONSTANTS

Ara em cal demanar perdó per la cita excessivament llarga de l'anàlisi que traça Camón Aznar, pero és que hi ha coses inevitables. Quan algú ha dit alguna cosa d'una manera

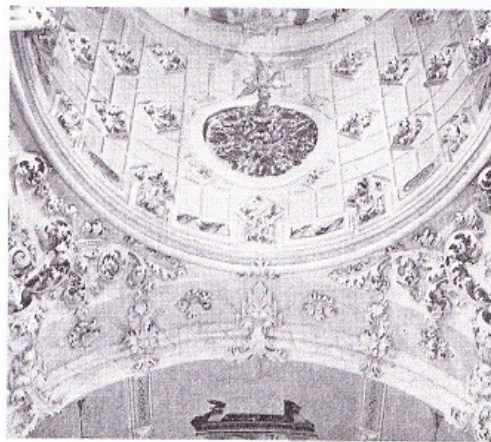
perfecta, seria bogeria fugir de tal diagnòstic. Només he tractat d'afegir algun matis.

Però vullc insistir en dos constants que té l'art valencià des dels remots confins de la prehistòria fins el moment present. Una d'elles ha quedat ja damunt de la taula per iniciativa de Camón Aznar. Ací som exagerats. Però hi ha moments en els que l'exagerar és senzillament complir i el quedar-se llunt de les extremitats és estar-se dins d'una vocació de mediocritat.

El desig valencià de dur les coses a les últimes conseqüències dins de les arts plàstiques resulta una condició meritòria, perquè es tracta d'explotar els "ismes", de dissecar-los inclús, de donar tot el voltage possible a la càrrega elèctrica del fenomen fins vore'l esclatar en mil trossos. I ací hem produït obres de la més espartana austeritat junt a atres de la més atapeïda acumulació d'elements. Obres d'insinuacions primàries i obres d'arrastre i carreament, bigarrades en son propi consistir.

I una altra constant que hi ha en la plàstica valenciana de tots els temps, és la delectació pel dibuix, delectació que se'n passarà del paper al fanc, quan es tracta de compondre figures que imiten una part de la realitat que estem mirant.

En els primers cursos de la postguerra, quan l'aïllament internacional nos tenia al marge de notícies de lo que s'estava fent en la resta del món —un món que per altra part no fea gran cosa, enfascat com estava en sa imminent salvació o mort—, circulava per l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, els

Detall de la decoració barroca en la Capella de la Comunió, de l'Església Parroquial de l'Assunció, Biar.

alumnes de la qual estaven àvits de renovació i s'encrespaven ja a vegades ab els mestres, la sentència que "el dibuix és la mare del corder" com dia complagut i somrient bonançonament aquell gran pintor i aquell gran amic mort prematurament que fón Manolo Gil Pérez.

Puix be, la part artesana de la **Plàstica**, eixe suport a partir del qual tracen els seus borinots i les seues inimaginables contorsions la fantasia i el talent, ha segut sempre cosa que ha despertat una gran fruïció entre els artistes valencians, amics de la perfecció portada a ses últimes conseqüències, pero mai servils reproductors de la realitat, com és ben visible a tot lo llarc d'una trajectòria de segles.

LA FRUÏCIÓ DEL VIURE I CONTAR

No és la "**Historia del Arte en Valencia**" una obra escrita a colps de fitxa. En el fondo, no és més que un trassunt de la personalitat del seu autor, mestre veterà que, ja després de sa jubilació com a Catedràtic de la Universitat Literària i de l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Carles, seguix treballant abrivadament al front de la Real Acadèmia que porta també el nom del Patriarca milanés i que publica un

anuari ple de vigor baix el títol d'"**Archivo de Arte Valenciano**".

Durant set anys, crec recordar que me digué, va estar Felip Maria Garín Ortiz de Taranco pensant en est obra i prenint notes i arreplegant ilustracions. Pero el llibre el va escriure en un any, com qui l'exhala, com qui el conta, com qui el narra, potser frenant un poc l'entusiasme i tractant sempre de ser objectiu, pero no podent, naturalment, evitar el goig que produïx la bellea que nos rodeja i que és patrimoni del poble del que hem naixcut.

Independentment de l'arquitectura del llibre, que és un savi compendi de tantes coses que pareixia impossible fer la condensació de totes elles, existix en estes pàgines una aportació de detalls nous, que només són producte de l'observació d'un autor o que sorgixen de l'encontre de dos opinions —coincidentes o contrapostes— que arribaren fins l'escriptor a través de la copiosíssima i infatigable lectura.

A l'obra la seguix un vocabulari, perquè se tracta d'una obra de divulgació i un índex onomàstic de gran densitat, més un atre índex toponímic molt orientador i, per últim, l'índex general, que posa a la mà del lector una cosa aixina com el croquis de l'obra.

En la portada de MURTA:

1. Font pública, renaixentista ab image d'estil gòtic.
Sant Mateu
2. Figureta de guerrer ibèric. Peça de bronze procedent del poblat ibèric de les Alcuses. Moixent.
Museu de Prehistòria de València
3. Porta de l'Església de Sant Jaume.
Oriola
4. Ermita de la **Virgen de la Huerta**, ab portada romànica.
Ademús
5. Adam i Eva. Bocet al fresc de Manolo Gil.
Museu Belles Arts. València
6. Torre mudèixar.
Xérica

Als intel·lectuals intel·ligents

Per Vicent Ll. Simó Santonja

Hi ha intel·ligències que caminen i que inclús boten llaugerament entre el servilisme i la rebeldia, i en sos itineraris arriben tranquil·lament, sense adonar-se, fins lo antípoda. A vegades, la noble aspiració de l'esperit cap a una visió idealisada topa contra una realitat plagada de deficiències i ve el virage, encara que també a voltes el canvi es produïx per mòbils més prosaics i terrenals.

Podrà parèixer que ací me dirigixc —atent al títul— només als intel·lectuals intel·ligents, lo que provocaria un refús en aquell que no se considere intel·lectual, o no se considere intel·ligent, o no siga ni intel·lectual ni intel·ligent. Puix no; em referixc i em dirigixc a tots. Als intel·lectuals intel·ligents, als intel·lectuals no intel·ligents, als no intel·lectuals intel·ligents i als no intel·lectuals i no intel·ligents.

Tots poden comprendre i convertir-se en acusadors o acusats, que la ciència ha segut portada a voltes per rutes de desorientació i també s'ha convertit, a voltes, en parapet de sectarisme. L'exemple de l'autoctonia de la personalitat i de la cultura valenciana és clar i clarificador.

Lo trist, a vegades, és que la intel·ligència pugam caminar per eixes múltiples sendes del conèixer, moguda per concentrada supèrbia, ansiosa d'exhibicionisme, aspirant a enlluernar l'ingeni transeünt. Bastarien les veleitats intel·lectuals —sempre dispostes a rebrotar— per a sentir cansament davant d'eixe vaivé d'exhibicions, davant d'eixe intel·lectualisme que exigix comparèixer als ulls de la pública atenció admiradora per a, com va escriure Albarreda, lluir la seua agilitat en un toreig sense bou. Perquè si este ix, ja no incumbix a l'exquisitea de les «intel·ligències pures».

¿De qui va nàixer la idea de que només existix una cultura catalana engrossada —en bona part, ho reconeixen justament— per la que fan els valencians? ¿I quines raons tin-

gueren i tenen alguns valencians per a anar-se'n a l'antípoda, que diuen germana? ¿Cóm pot comprendre's que als qui defenem nostra personalitat i cultura se nos diga traïdors (en paraules d'Andrés Estellés)? ¿Traïdors a qui? ¿On està i qui té la ciència?

La intel·ligència és ampla en sos objectius i anà agarrant totes les matèries. La religió, la moral, la bellea, l'art, la llengua, tot pot ser formulat en tèrmens exclusivament intel·lectuals. I els hòmens dedicats a estes tasques, dits ja intel·lectuals, formaren com una casta privilegiada ab sos furs i ses prerrogatives, ab ses llibertats i sos exclusivismes.

Pero moltes vegades —i en açò la cultura i la personalitat autènticament valencianes estan pagant sa culpa, i el ser envejades— el treball intel·lectual es desarticula i desequilibra, es reduïx a visions subjectives discordants, riques en pugnes i antagonismes, rebeques a l'objectivitat i pròximes al desbordament en l'absurt. ¿És que la ciència pot qualificar de paella catalana —per posar un eixemple gastronòmic, que també individualisa— a lo que el poble (els pobles de tot el món) diu paella valenciana? No, en les cròniques de Jaume I no s'aludix a ella, com a llegat tradicional dels «catalans repobladors».

Lo trist, i apunte una atra tristea, és que la humanitat no és cega i observa que l'amplificació magnífica del saber humà no porta les intel·ligències cap a concordances del pensament, sinó a discòrdies i lluites. Pero la tristia es barata per alegria quan és palmari que el poble valencià no engul, i fins pels debats constitucionals veu que els «toros» no són fantasmes que estem inventant-nos els «traïdors, fills de puta, revenedors del semen dels canonges i traficants en el menstru de les abadesses» (qualificatiu del poeta V. Andrés Estellés, dirigits als valencianistes).

La intel·ligència cal que servixca per a algu-

na cosa més que per a exhibir bufonades, per a lluir agilitats, per a suscitar inquietuts. Està malament, molt malament, que un dia determinades classes d'esta beneïda terra nostra desdenyaren sa llengua pròpia (el valencià) i la consideraren confinada a l'us plebeu o popular. Però està igual de malament el caure no ja en l'exclusivisme opost, sinó arribar al castic suïcida d'impondre una llengua que no és la parlada pel poble.

Lo curiós —i jo ací faig justícia— és que en les gents que no presumixen d'intellectuals, em referixc al poble pla, que ha seguit i seguirà ab sa cultura autòctona, no han sorgit ni sorgiran eixos conflictes ni eixos vaivens.

Em fa por el futur. Perqué de les idees, cal passar als fets, de la defensa a la cons-

trucció, i estic tement-me que no es guanye la partida sense obres. Si la cooficialitat està al girar el cantó, hi ha qui es pregunta ¿qué s'està fent ja? Per favor, que no se pregunte ningú a qui correspon dir-nos cóm cal depurar i escriure la llengua autènticament valenciana i viva. Com en qualsevol atra banda, tenim una acadèmia, l'Acadèmia de Cultura Valenciana, i sabem que està treballant de forma urgent, però sense precipitacions.

En este moment el poble valencià, sap on està. Només falta que les entitats valencianes ajuden a eixos intellectuals que estan treballant ab esforç i no només ab paraules. I a ells deu acodir, ab el penediment que sempre dignifica al savi, tot aquell que vullga i puga colaborar.

UNA ACTUACIÓ EIXEMPLAR

Copiem, de la circular, firmada pel Decano, del *Ilustre Colegio de Abogados de Valencia*, del 27 del passat mes de juliol:

«TERMINACION DEL PLEITO CON EL SINDICATO DE PROFESIONALES DE CATALUÑA.

Como oportunamente se hizo público, este Colegio de Abogados formuló demanda incidental oponiéndose a la Legalización del Sindicato de Profesionales de Cataluña, por cuando en sus Estatutos se englobaba, sin discriminación alguna, a quienes tuvieran el título de profesionales —lo que invadía claramente las esferas propias de los Colegios Profesionales— y se refería su ámbito territorial, de forma genérica, a los llamados Países Catalanes.

Diferentes Colegios Profesionales de Valencia, de los componentes de la Unión Intercolegial, y el propio Consejo General de la Abogacía, se mostraron parte como coadyuvantes de nuestra demanda. Y estando en tramitación el procedimiento, por los recto-

res de dicho Sindicato se solicitó entrevistarse con esta Junta de Gobierno, y en méritos a la reunión habida y a las razones que en ella expusimos, el Sindicato en cuestión, procedió a modificar sus Estatutos, rectificando el ámbito territorial, circunscribiéndolo específicamente a Cataluña, y su contenido profesional, que limitaron igualmente, a la Industria Química. Todo lo cual se inscribió oportunamente en el Registro al efecto.

Consecuentemente, y obtenida la finalidad perseguida por nuestra demanda, se ha procedido a presentar la certificación de tal modificación estatutaria y a desistir de la demanda por ser ya innecesaria.

Hemos de agradecer públicamente a los restantes Colegios Profesionales que se sumaron a nuestra reclamación, su interés y apoyo hasta obtener el resultado perseguido.»

Açò és fer les coses com se deuen fer i quan se deuen fer.

La nostra millor enhorabona.

El pensament polític valencià

II

EL REI DON JAUME I, EL CONQUISTADOR

Per Eduart Chulià Vicent

En l'article anterior (1) parlàvem dels furs en general; abans de comentar els Furs valencians i les institucions naixcudes al voltant dels mateixos, considerem que, com a pròlec, és imprescindible bosquejar el pensament polític del fundador del Regne de València.

És motiu de discussió les raons que tingué Don Jaume per a fundar nostre regne, independent de Catalunya i Aragó: per al professor Ubieto, no tenia consciència de lo que anava a fer en València, i foren els successos els que l'obligaren a pendre determinacions en cada moment (2); no obstant, per al professor Villapalos la creació es degué a motius d'índole familiar: millorar als fills haguts en son matrimoni en Donya Violant d'Hongria (3); Francesc Eiximenis, en el segle XIV exclamava: «Car com sia vengut e exit, per la maior partida, de Catalunya, e li sia al costat empero no es nomena poble català, ans per especial privilegi ha propi nom e es nomena poble valencià.» Per a mi, i respectant estes opinions, resulta evident que volgué continuar la realitat jurídica existent: l'antic regne moro de València, i al propi temps mantenia l'ansiat equilibri —per a Don Jaume una de les constants de sa política— entre els seus estats i estaments. És significatiu que en la «Crònica» parla sempre —a l'iniciar la conquesta— del Regne de València, no de la presa de València-ciutat: «Senyor, gran be vos ha vengut, que molt havets goanyat huy, que entrada es de goanyar lo regne de València.»

Siguen els que foren els motius, les conseqüències són immediates: s'impon una separa-

ció tallant i total en lo polític, en lo institucional, en lo cultural, en lo jurídic i en lo lingüístic dels atres regnes i comtats.

En l'orde pràctic es traduïx:

- a) En qué els catalans i aragonesos que desijaven residir en València adquiriren lo que en térmens actuals, denominariem «nacionalitat valenciana». Cas de Ramon Muntaner, naixcut en Perelada en 1265, i que per voluntat pròpia es declarà «ciudadà de València»; a tal efecte, nos representà en la coronació d'Alfons II (IV d'Aragó), i com a jurat firmà en 1329 les actes de les corts. Atre eixemple, és el ia citat Eiximenis, naixcut en Girona —¿1340-1409?—, que en els escrits seus definix ser valencià i se li designava «frare menor de la ciutat de València».
- b) En la incompatibilitat d'exercir càrrecs públics en atres regnes. En les corts catalanes de 1420, els catalans protesten i demanen que fóra depost el governador de Rosselló, per ser valencià.
- c) En proclamar com a pròpia la llengua valenciana, com vorem en atres articles, fins el punt que quan acodièn els valencians a les corts de Catalunya parlaven l'idioma dels castellans, per a distinguir-se dels atres diputats. (D'eixa forma parlaren els diputats Romeu de Corbera i Doménech Mascó en les corts de 1415 (4).

Este sentit d'independència i zelosa separació, no impedí en ningun modo la participa-

(1) Revista MURTA, núm. 3.

(2) UBIETO ARTETA: *Orígenes del Reino de Valencia*.

(3) "Boletín Informativo Aparisi y Guijarro", núm. 18.

(4) *Cortes de Cataluña*, tom XII, p. 313, Edit. Fortanet.

ció valenciana en totes les empreses de sos reis. Valencià fón l'almirant Boxador, vencedor de Càller; valencià fón el primer governador de Menorca; dit én paraules d'Elias de Tejada: «no hubo acción de guerra o de gobierno en la que no estuvieran presentes los hijos de Valencia sellando la hermandad con los demás pueblos de la Corona en el palenque glorioso de la generosa emulación. El Reino de Valencia, reino aparte, fue miembro parigual dentro de la confederación aragonesa» (5).

I és que l'època medieval que tantes lliçons donà en tots els aspectes, nos donà atra: la de convivència i respecte mutu entre els diversos estats vinculats a la mateixa corona. No pretenia ningú absorbir ni incorporar-se a atre, solament a un dement se li ocorreria en aquella època parlar d'hegemonia catalana. València era «un germà segon, no fradistern, sinó hereu en el mateix grau que la pròpia Catalunya», segons aguda definició de Martí Domínguez Barberà (6).

Pero tornem a la ideologia política del Conquistador, ia que sa major glòria constituïx la creació d'institucions populars i lliures, puix que totes ses conquestes militars, s'haurien convertit en meres algarades —com la del *Cid* en sa efímera conquesta de València— sense sa concepció político-jurídica que donà contingut peculiar a sos estats, avançant-se en el temps als contemporanis seus.

Per a deduir les línies mestres del seu pensament, tenim dos llibres fonamentals: «La Crònica», autobiografia dels successos del regnat seu —deixant a banda la polèmica de si fón o no escrita pel propi Don Jaume— i «El llibre de Saviesa», resum de proverbis, màximes, prediccions astronòmiques, etc. A través d'u i atre podem sintetisar son pensament:

- a) Sentit providencialiste. — Al seu destí providencial concorre la llegenda de son naiximent, i l'atra llegenda relativa al nom seu; sa mare, Maria de Montpeller, posà una canela a cadascú dels dotze apòstols, la que més tardara a consumir-se, seria la del nom de son fill: fón la de l'apòstol Jaume. Es té per home elegit per Déu per a les grans empreses cristianes; a la llabor de la

(5) *La Valencia clàsica*, Editorial Montejurra, 1965, pàgina 11.

(6) *La tradició valentina*, Editorial Montejurra, 1962, pàgina 109.

JAUME I. Tolla de Josep M.ª Bayarri. Any 1934

Reconquesta li dóna un tint de creuada contra l'infidel; ara be, én gran respecte a la religió i costums del vençut. No fón el cabdill cruel que s'ensanya én el derrotat, sinó l'home fidel a la paraula seua, just i tolerant én els atres. Totes les accions les supedita a la voluntat de Déu. «Pero conhonartamnos aytant d'ell que la sua ànima, segons que tot bon cristià deu creure, anirà en bon lloch.» L'anècdota de l'«oroneta» tan coneguda té el mateix sentit providencial, que quan exclamà les paraules anteriors al conèixer la mort de Bernat Guillem d'Entença en el siti de València. D'ací, el sentit teocèntric de l'estat, i sa cosmovisió cristiana, continuada pels descendents seus.

- b) Sentit universal. — Jaume I superà les estretes mires medievals en que incorregueren quasi tots els reis contemporanis. Sa concepció política tendia cap a una unitat superior: Espanya. Nume­roses són les cites en que s'identifica én la mateixa: «*Barones, ya podemos marcharnos, hoy a lo menos hemos dejado bien puesto el honor de España*», exclamà en el Concili de Lyon. D'elles, es podria deduir que son ideal seria reconstituir la nació espanyola a base d'una federació de regnes, observant escrupulosament, a través dels furs, els costums, les costums i peculiaritats de cadascú d'ells.
- c) El sentit de la llibertat. — Com a profundament catòlic Don Jaume concebia la llibertat, no com un dret, sinó com un atribut de l'home, a través de la qual l'individu podia elegir davant de diverses opcions i desenvol­lar-se en elles. Mirava la llibertat individual, no l'abstracta tan de moda en l'actualitat i que no conduïx més que a un vot cada període de temps. La llibertat la desenvol­lava el Conquistador com a la partici-

Ramon Muntaner escrivint la seua Crònica "en una alqueria mia per nom Xilcella, que és en la Horta de València". Miniatura del Manuscrit de la Biblioteca de l'Escolial.

pació de l'home en una sèrie de cossos intermijos existents entre l'Estat —representat per ell segons la concepció vigent— i el poble; açò motiva son interès per la creació d'una sèrie d'organismes a on l'individu poguera ampliar-la: les Corts, els Gremis, els Municipis, etc., etc.; en ells el poble podia designar lliurement a sos llegí­tims representants, lligats én sos electors pel mandat imperatiu i el juí de residència. Per això s'explica la llarga duració dels Furs i les institucions per ell creades. ¡Prop de cinc sigles! Precisament estos dies estic escrivint sobre la futura Constitució i les anteriors; contant des de la primera a l'anteprojecte actual, eixim a un terme mig de vigència de dèneu anys. Crec que sobren els comentaris. ¡Qué poc es pareixen els actuals parlamentaris a un Vinatea!

- d) El sentit de la legalitat. — «La primera cosa que es cové a tot rei es el guardar tots los manaments de sa llig, e que mostre al poble que ell té fermament sa llig.» En estes senzilles paraules del Llibre de Saviesa, s'avança Don Jaume a lo que actualment denominem estat de dret, o siga, la subjecció de governants i governats a la llei. Pero nostre rei va més allà, i proclama un respecte a l'opinió pública vertaderament notable per a la seua época: «Guardat de fer cosa que desplaia a les gents.» Opinió pública que volia que es canalisara a través dels procuradors del Regne. Pero, cedim novament la paraula al professor Elias de Tejada: «*Como la opinión de las gentes es difusa hasta que se concreta en la representación de las ciudades, es a los consejos o directrices expuestas por los procuradores a los que el Rey debe atemperar sus actos; de donde una significación de las cortes insólita en su tiempo y que eleva a D. Jaime a ser, al lado de conquistador victorioso, el teórico más antiguo del parlamentarismo español, cuando todavía andaba en mantillas la organización de las cámaras inglesa.*» Guardats los procuraors de de vostres regnes —son palabras de oro en el párrafo 198 del Llibre de Saviesa— així com guardariets vostre

cors; e meteus-los en vostre consell e en vostres afers, en poc o en molt.» *La postura del conquistador* —continua Elias de Tejada— *no deja lugar a dudas; postula una monarquía cuyo eje sea el rey, en lo que difiere muy a lo tradicional del impotente portador de la corona que es el rey que reina sin gobernar; pero un rey que gobierna dentro de límites claramente fijados en los textos legales y ateniéndose a la opinión de sus súbditos, expresada libremente a través de los organismos a propósito, de las Cortes. Ahora que tan frecuentemente es el lamento de cuán llena está la moderna historia de España de irresponsables dictadores, no estaría de más tornar los ojos a aquel gran rey conquistador invicto que supo gobernar con arreglo a estas tan careadas libertad y democracia»* (7).

Deixem per a un pròxim article —én permís de MURTA— el comentar son sentit jurí-

(7) *La Cataluña Clásica*, Editorial Montejuorra, 1963.

dic, ia que el tema està íntimament lligat én els Furs valencians.

A propòsit dels furs. Potser algun lector al llegir el meu article anterior, pensaria que era un poc utòpic i anacrònic en l'actualitat, i que el meu amor als mateixos era motivat per ma ideologia tradicionalista. I be, al discutir-se el tema d'autonomies en el Parlament, el diputat del Partit Nacionalista Vasc, Xabier Arzallus, entonà un vertader cant a sos Furs de Viscaia, carta de llibertats per al poble, ia que, quan els anglosaxons aconseguiren en 1215 sa Carta Magna —fonament de ses actuals llibertats— els vascos tenien des de temps immemorial i a través de sos Furs, reconegudes les llibertats que obtingueren els anglesos. I és que els vascos coneixen ses tradicions i saben defendre-les. ¡Quina gran lliçó per a València!

BIBLIOGRAFIA

Seguint nostra costum recomanem per al coneiximent de la figura de Don Jaume, a més de les obres citades, molt en especial per a conèixer les relacions én València, la biografia de Vicent Simó Santonja: *"Jaime I Rey de Valencia"*, Editorial Sucesor de Vives Mora, 1976, i patrocinada per la Diputació Provincial de València.

LO QUE DIGUÉ, NO VINATEA, SINÓ EL REI ALFONS EL BENIGNE, DIRIGINT-SE A LA REINA

—“¡Reina, Reina! El nostre poble es franc e no es axi subjugat com es lo poble de Castella, car ells tenen a Nos com a Senyor e Nos a ells com bons vasalls e companyons.”

Ho reproduïm per a qui no ho sap, puix que es nota que els pancatalanistes, de Catalunya i de València, li declararen el boicot a l'òpera, música de Matilde Salvador sobre text de Xavier Casp, “Vinatea”, quan es representà en

Barcelona, el 1974, i en València i Castelló de la Plana, el 1975. Perqué en el Libretto de dita òpera es reproduïx literalment l'interessantíssim parlament de Vinatea, el Rei i la Reina, que constituïx el punt àlgit del fet de Vinatea, pàgina de la història valenciana potser la més representativa de la personalitat valenciana, ara tan negada; de lo que és un bon valencià; i de qué la ciutat de València és el Cap i Casal del Regne de València.

“Valencia Semanal”, la Constitució i el Còdic Penal

Ès curiós lo que passa ara, per lo manco en València. Seguint el procediment dels del «*Movimiento*» que dien comunistes a tots els que no érem d'ell, ara els més o manco ficats en el pancatalanisme, nos diuen fascistes als que no som pancatalanistes, encara que la disconformitat siga per la preferència d'una o atra marca de cigarrets. Èn lo que resulta que els que diuen fascistes a uns atres, són ells els fascistes que, contra la llibertat i la democràcia, insulten i injurien als adversaris, atropellant les lleis, començant per la Constitució.

Salvo que no tinguen assessorament jurídic, o este siga molt roïn, no es comprén la conducta de «*Valencia Semanal*» que es posa contra la Constitució, que sabem que no regirà sinó després d'aprovaada pel poble, pero tot lliberal i demòcrata ha de començar ja a respectar-la. ¿«*Valencia Semanal*» és lliberal i demòcrata o totalitària, de l'extrem opost al franquisme, clar? I així mateix, «*Valencia Semanal*» no té en conte el Còdic Penal.

Sense que MURTA ni son director literari Xavier Casp hagen atacat en ninguna forma a «*Valencia Semanal*», esta, en el seu núm. 35 de 6-13 d'agost, ha publicat una fotografia de Xavier Casp, en primer lloc sense autorisació d'ell, o siga anticonstitucionalment perquè l'article 17 de la Constitució diu: «*Se garantiza el derecho al honor, a la intimidad personal y familiar Y A LA PROPIA IMAGEN.*»

Pero, a més, la fotografia l'han manipulada (atra infracció legal) i preci-

sament per a posar-li una gorra nazi. I no ignora ningú que açò ara no és alabança ni honor, com podia haver segut en els anys del «*Movimiento*», sinó que ara és lo que conté l'article 457 del Còdic Penal, que diu: «*Es injuria toda expresión proferida o acción ejecutada, en DESHONRA, DESCREDITO O MENOSPRECIO de otra persona.*»

I al fer-se en un imprés públic la injúria és més greu, com estableix l'article 459 del Còdic Penal, que diu: «*Las injurias graves, HECHAS POR ESCRITO Y CON PUBLICIDAD, serán castigadas con la pena de arresto mayor, o destierro y en todo caso con la multa de veinte mil (20.000) a doscientas mil (200.000) pesetas.*»

I la publicació de la citada fotografia manipulada és la gorra nazi és injúria greu, puix que l'article 458 del Còdic Penal, que determina quines són les injúries greus, diu en l'apartat tercer: «*Las injurias que por su NATURALEZA, OCASION Y CONSECUENCIAS FUEREN TENIDAS EN EL CONCEPTO PUBLICO POR AFRENTOSAS.*» I que cixa fotografia és açò, una injúria greu, ho saben tots començant per «*Valencia Semanal*» que si ha posat a la fotografia de Xavier Casp una gorra que no ha dut mai i que ara representa una cosa nefanda, no ho ha fet precisament per homenajar-lo sinó per denigrar-lo.

«*Valencia Semanal*» que seguix les maneres de «*Dos i dos*», inclús en posar cobrecaps a Xavier Casp, ja ho sap: Deu retractar-se a temps. El que avisa no és traïdor.

Naturalment, MURTA no desestima, ni molt manco pretén marginar de València l'esplèndida llengua castellana, perquè MURTA comença per reconèixer i acceptar en pla d'igualtat el bilingüisme valencià que considera part integrant de la personalitat valenciana, per a l'afirmació plena de la qual naix la nostra revista.

Pero a eixa faceta entranyable de la personalitat valenciana que constituïx l'idioma castellà no l'ataca el pancatalanisme, conscient de la inutilitat, perquè sap que el castellà és fort; sinó que «valentment» ataca al que se sap que està dèbil: el valencià. I per què és l'atacat, perquè està dèbil, és el que necessita ajuda i defensa. I per a això naix i és MURTA: per a defensar la nostra llengua valenciana a la que, després de quaranta anys sense tindre prensa de ninguna periodicitat, ara ve MURTA a donar-li-la, en el valencià sense contaminacions en què es publica la nostra revista.

MURTA no solament considera la castellana com a l'atra llengua «dels valencians» (i ací sí que està ben dit), sinó que vol perviure i, en un futur, donar vida i anar acompanyada d'atra revista en castellà.

PREMIS LITERARIS VALENCIANS

Continua oberta la subscripció per a formar la quantitat en la que es dotaran els premis literaris. Fins al dia 20 de juliol, els diners rebuts són els següents:

Sumes de les aportacions anteriors ... 121.500

NOVES APORTACIONS

14. Francesc Quiles Miralles	500
15. Un valencià alacantí	2.000
16. Pepa Sampedro Martínez	1.000
17. Amparo Cerezo Sampedro	500
18. Yolanda Cerezo Sampedro	500
19. F. Alonso Puertas	500
20. Joan Bte. Sanz	5.000
21. L. L.	1.000
22. A. Gadea Navarro	1.000
23. Joan Gil	5.000
24. F. J. T. A.	3.000

Aportacions totals recibides 141.500

Tots els noms relacionats ho són en l'anotació que els donants nos indiquen que volen que figure la seua aportació, pero en els nostres registres interns consta el nom propi de cada donant, que rebdrà una obra dedicada per l'autor, cas d'editar-se, com a contribuent de la dotació del premi literari.

empresari valencià

ESTE ANUNCI L'HEM DEIXAT EN BLANC

PODRIEN ESTAR ANUNCIATS EN ELL
ELS SEUS PRODUCTES
O LES SEUES ACTIVITATS

ANUNCIANT-SE En

Murta

VOSTÈ CONTRIBUIRA A QUE TINGAM
UNA REVISTA VALENCIANA
I EN VALENCIA

De mi, per a la pàtria

(EN ELS MOMENTS ACTUALS)

Per Rafael Villar

M'entregaré a la boira que t'amaga,
lluerna entre la pols del meu alé,
i buscaré la llum morint-me a glops,
home que està apretant-se la correja.

M'escuraré la llengua per a dir
allò que has d'escoltar a cau d'orella,
i tornaré als carrers ab soletat
per convertir-me en boca entre les boques.

Sense braços me tens tan abraçat
que el pit és un empelt de fúria opaca,
mentres el fràgil tacte dels bolquers
em revela la teua fam de Mare.

M'has regalat la norma i la costum
i vixc entre argilagues i roselles,
potser perquè sóc dia i seré nit,
perquè sóc un conflicte d'ona i plaja.

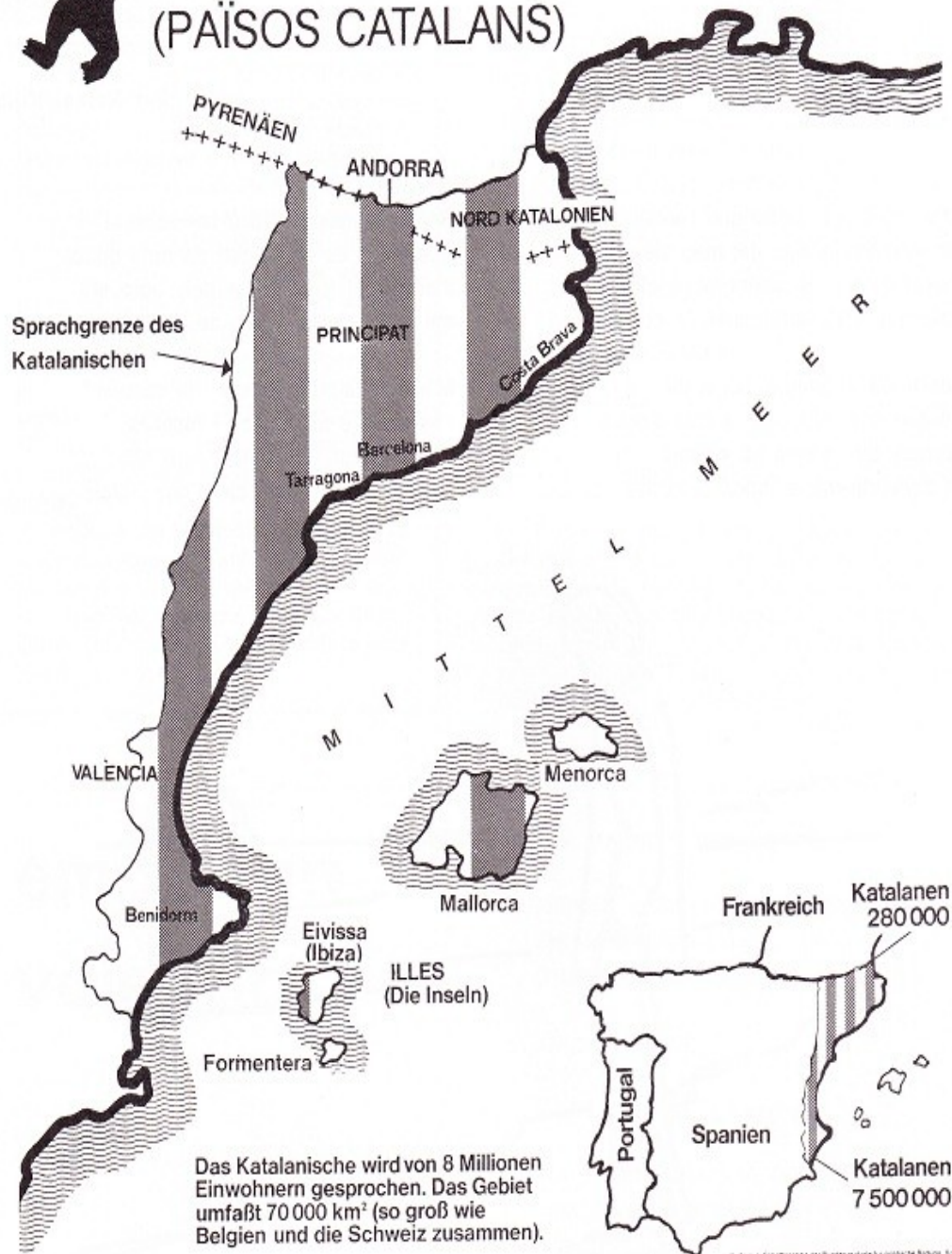

Dibuix de Rafa.

KATALONIEN

(PAÏSOS CATALANS)

IN BERLIN 25.6.-15.7.78

Encara que este mapa el reproduí el diari «Las Provincias» el dia 23 d'este mes, com nosatres ja teníem fet el comentari per a la nostra reproducció, no hem desistit de reproduir-lo per: primer, perquè en «Las Provincias» no es dona la traducció; segon, perquè no hi ha dubte que inadvertidament allí no apareix la línia de lletra menuda que la trobem molt important (la que el lector pot veure damunt del «15.7.78»); tercer, perquè el nostre comentari tracta altres aspectes, i quart, perquè les declaracions del President Josep Lluís Albiñana a «Levante» s'han publicat el 27 d'este mes.

TRADUCCIÓ

Catalunya (Països Catalans). **Pirineus**. Andorra.
Nort Catalunya. Límit lingüístic del català.
Principat. Costa Brava. Barcelona. Tarragona.
València. Benidorm. **Mar Mediterrània**. Menorca.
Mallorca. Eivissa (Ibiza). Illes (**Les illes**).
França. Catalans 280.000. Portugal. **Espanya**.
Catalans 7.500.000. El català el parlen 8
millions d'habitants. El territori abarca
70.000 km² (tan gran com Bèlgica i Suïssa
junt). Mapa de: *Série d'Esclats de la Cen-
tral Federal per a Cultura Política*. Bonn.
En Berlín 25-6-15-7-78.

¿QUÉ DIEN I QUÉ VAN A FER EL CONSELL PRE-AUTONÒMIC VALEN- CIÀ I EL GOVERN ESPANYOL? ¿PERQUÉ ALGUNA COSA PAREIX QUE DEUEN DIR I FER, DAVANT DE LO QUE HAN DIT I FET ELS DE LA SEMANA CATALANA DE BERLÍN!

De moment, ací reproduïm el cartell, que oferix algunes raons com:

- 1.ª És un mapa de la que consideren Catalunya, sense més indicació que la frontera internacional franco-espanyola.
- 2.ª Absorbix i s'anexiona totalment Andorra, estat independent en dos caps d'estat que ho són, automàticament, el Bisbe de la Seu d'Urgell i el President de la República Francesa.
- 3.ª Mutila França en son departament dels Pirineus Orientals.
- 4.ª Mutila Espanya, anexionant-se:
  - Tota la franja oriental d'Aragó.
  - Tres quintes parts de València, deixant com a valenciana, i espanyola, només la zona no valencianófona, en demostració de lo que realment diuen ells País Valencià.
  - Les illes Balears completes.
- 5.ª Queda clar que Aragó, Balears, Catalunya i València no tenen banderes iguals (perquè 4 coses iguals no deixen de ser 4 coses i l'orso que representa Berlín no du 4 banderes), sinó que no hi ha més bandera que una, la de «Katalonien» que és la que porta, única, el referit orso i la que se superposa a tot lo que diuen «Katalonien».
- 6.ª Ni la paraula Espanya ni la paraula França, no agarren els territoris que són de ses respectives soberanies.
- 7.ª Observe's en la línia de lletra més menuda, l'organisme alemany que ha intervingut en l'edició d'este mapa.
- 8.ª ¿Qué s'ha fet el «País Valencià»? ¿Se l'ha endut la trampa!
- 9.ª Lo que representa este mapa, ¿és imperialisme català? Si no ho és, ¿qué és imperialisme català?
- 10.ª Lo que conté este mapa, ¿és... secessionisme, per dir-ho ben suau?

¿ALGUNA COSA PAREIX QUE DEUEN DIR I FER EL CONSELL PRE-AUTONÒMIC VALENCIÀ
I EL GOVERN ESPANYOL!

Les empreses en València

Per Antoni Ivars Moreno

Quan m'obstinava en redactar la meua no-nata tesis doctoral, sobre l'"evolució de les classes treballadores en els últims cent anys (1860-1960)", dediqué moltes hores a les heme-roteques, de les que vaig poder fer alguns centenars de fitxes. Comencí la meua investigació a partir de 1860 utilisant el diari "**La Opinión**" que, més tart, es transformaria en "**Las Provincias**".

Els primers detalls vàlits per al propòsit meu, es remunten, i molt precàriament, a 1904. No obstant, és en 1911 quan pot establir-se el temps aproximat de lo que podríem dir "re-ceptió de la industrialisació en València".

En 1947 vaig pendre el primer contacte dins d'una gran empresa en la qual vaig estar deu anys. Ja, des de 1950, m'interessí pels problemes estructurals i organisiatius del món empresarial i, a partir del 56, doní principi a les meues activitats professionals com a "consultor d'organisió". A lo llarg dels anys, he assessorat a més de cent empreses de totes classes i és, a causa de les personals experiències meues, per lo que m'atreveix a redactar est article que pretén esbossar la trajectòria que les empreses valencianes han seguit des de la Revolució Industrial fins a hui.

El tema és tan ample i pot ser estudiat des de tants punts de vista, que requeriria un o alguns llibres. Per açò, est article el circumscriu a l'exposició d'un senzill esquema.

L'artesanat va precedir al maquinisme. Quan aparegueren les màquines, sorgí "la fàbrica" l'objectiu de la qual se centrava en "la producció", ja que "la distribució" es donava per segura sense exigir grans esforços. Lo "produït" es venia com una conseqüència lògica i inevitable. L'organisió de la comercialisació era pràcticament inexistent, per lo manco en el sentit en qué ara la tenim.

Abans de nostra guerra civil, València ciutat se circumscriu al nucli urbà delimitat per "la

ronda". Certament existien fora d'ella algunes edificacions, amén de lo que diem poblats marítims, pero la resta eren hortes.

Les indústries, empreses o fàbriques eren quasi totes expansió d'antics tallers artesans familiars. El patró havia transformat el taller en una fàbrica. Els fills l'ajudaven i podríem dir que "família" i "fàbrica" s'identificaven fins el punt que la verdadera casa de la família era la fàbrica, sobre tot pel considerable número d'hores que pares i fills passaven en ella.

(Perdó si parle només ara de la València capital. La brevetat d'un article no dona per a més. Pero crec que pot servir d'idea.)

La Industrialisació es produïx en València en les primeres dècades del segle present, en tant que en Anglaterra el fenomen començà en les últimes dècades del segle XVIII.

Quan en 1956 comencí a treballar d'assessor, la necessitat per la que tenien pressa les empreses era la de millorar el volum de sa producció. Tota l'atenció seua es posava en el producte. El mercat, es donava per concedit. D'esta manera, io em limitava a assessorar en problemes fabrils de: distribució en planta, millores de métodos, plantificació, formació de comandaments intermijos i manteniment.

Pero en els primers anys de la dècada dels 60, començà a sentirse agudament la necessitat de la "comercialisació" degut, sense dubte, a les polítiques que establí el ministre Ullastres i a la desaparició de les cojuntures degudes a l'escassea de les dos últimes postguerres: la nostra i l'europea.

Des d'aquell temps, començaren formalment a preocupar-se per la comercialisació, per les "vendes". Aquella escassea en qué tot lo produït era venut sense esforç, havia passat. Les empreses es trobaren davant d'un formidable desequilibri entre el més o manco sofisticat aparell de producció (format per maquinària importada en gran part) i una inexistent orga-

nisació distributiva. Els meus assessoraments tingueren com a objecte ajudar als empresaris a muntar organitzacions comercials quasi sempre, a partir de zero. No arribaren mai a una relativa perfecció i, ara mateix, la majoria de les empreses patixen encara el desequilibri entre l'organització de la "producció" i la de les "vendes".

L'època que comprén entre 1960 i el moment actual, presenta les següents característiques:

1. Com a conseqüència dels moviments migratoris interiors, la població de València creix ràpidament. El "cinturó de la ronda" es trenca i la ciutat s'estén quasi fins al punt d'engolir-se els pobles limítrofs. És un període d'apogeu, de creixement prou anàrquic, a causa, principalment, de l'eufòria econòmica europea i de dos cojuntures significatives que enriqueixen a nostre país: el TURISME i els EMIGRANTS.
2. A recer d'este període de vaques grosses, les empreses funcionen més com a "negocis" que com a empreses autèntiques. (Veja's la taula que publiquem ací mateix.) S'expandixen sense parar. Creen filials. Especulen en els vells solars que abandonen, per a situar-se en la moderna factoria situada en un polígon industrial. El crèdit és fàcil. Els guanys van pujant. Són temps d'eufòria... fins que arribem a l'any 1973.
3. Durant eixe temps, les empreses feren ben poc o gens (llevat del canvi de l'aparell extern) per consolidar les estructures seues. (Tal creixement no era "creixement"; era una "unflor", fenomen que he pogut comprovar en **totes** les empreses que he assessorat.) La seua idea de "realització comercial" està precàriament definida. (Tracta's d'alguna cosa suposta, pero de cap manera posada a revisió crítica.) La descentralització, en totes ses exigències i el planejament en les seues, no apareixen per cap de banda. Els problemes psicològics en la cima són ben freqüents. Els mostriaris estan abigarrats. La formació professional no està ni tan sols formalment iniciada. I ací podríem afegir molts etèteres fonamentals.

4. Els resultats a partir de 1973 eren previsible. Són moltes les empreses que suspenen pagaments o que van al crac. (Com a mostra, ací tenim: existix un polígon industrial al que la sorna dels valencians li diu "el valle de los caídos".) Hi ha empreses que desapareixen o que són absorbides per multinacionals o que cauen en mans d'estrangers. Les més, patixen moltes dificultats i senten un sórt i angoixós temor quan pensen en el possible comportament de les noves sindicals, quan es fiquen a fondo a partir del referèndum pròxim i les eleccions sindicals.

5. A pesar de tot lo dit fins ací, vullc fer constar la meua admiració cap als empresaris valencians que he conegut. Són hòmens esforçats, valents, audaços i imaginatius. Els seus errors no han segut a causa de sa debilitat; ans al contrari, posseïxen grans virtuts humanes, encara que, per ignorar-les, no les han sabudes aprofitar. El quit està en qué la "ciència de l'empresa" existix. Que la tasca del dirigent és, sobre tot, INTELLECTUAL, d'on es desprén la necessitat de sa professionalització. Es comprén molt be que, durant un llarc temps de cojuntures fàcils, no fóra senzill abandonar el **modus operandi** tradicional, per a iniciar una dura faena de professionalització. Són alguns els que assistiren a Cursos de Gerència, pero sempre poc disposats a dur a la pràctica lo que allí escoltaven, ja que el trànsit de la comprensió a l'acció exigia grans sacrificis. I si tot anava be... ¿per qué canviar?

Açò és lo que fallà, un fallar justificat o, per lo manco, explicat i comprensible. Pero... fallà.

I esta és la situació. ¿Cap el remei?

No servix per a res el "meaculpisme". Deixem de mirar el passat i enfrontem-nos responsablement al futur.

I dic **responsablement**, perquè són molt greus els problemes que se nos vénen damunt: econòmics, socials i polítics. (He repetit i repetixc que "la crisi només ha fet que començar".) Som un país pobre i... empobrit. Tenim enemics dins i fora de la nostra Pàtria. No pensem que les autonomies van a ser un llit

de roses. És més que provable —a pesar de la nostra bona voluntat— que es convertixquen en "carrer d'amargor". No estic, de cap manera, preconisant l'immobilisme. Postule el seguir cap avant, serenament i sobre tot ab esperit de col·laboració, perquè existixen qüestions **urgents i absolutament imprescindibles**.

Els sedicents empresaris deuen aclarir sa situació i decidir-se pel "negoci" o per l'"empresa". Els híbrids són estèrils. La reconversió de l'empresa requerix professionalisació dels dirigents a tots els nivells.

I per a acabar, voldria dir que són moltíssims els que no saben a qué atendre's. Existix

un gran confusionisme i una poregosa sensació cap al futur incert.

Res no va a ser fàcil des d'ara. Hem perdut —i seguim perdent— molt de temps.

Nos esperen esforços heròics i sóc conscient de no exagerar quan faig esta afirmació. Si no nos enfrontem com cal al nostres greus problemes, ho anem a passar molt malament.

Crec en consciència que les coses estan així i pareixeria ingenu pensar en un futur immediat de progrés i d'eufòria. Pel contrari, recordant, en part, la famosa frase de Churchill, pense en la suor... i en les llàgrimes. I Déu vullga que m'equivoque.

EMPRESA

Motivació → LUCRE + vocació professional per a "realisació comercial".
RESPONSABILITAT.

Característiques → Professionalisació a tots els nivells d'una ESTRUCTURA. RISC CORRECTE determinat pels OBJECTIUS.

Triptic →

ACTITUT Vocació professional.
RESPONSABILITAT - Visió orgànica.
Consciència del TRIPLE QUEFER: DIRECCIÓ, GOVERN, ADMINISTRACIÓ.

CRITERI-EFICÀCIA (Concentració. Portar els recursos a les oportunitats.)

HÀBITS Client-orientació.
Descentralisació.
Control. "ELS CINC HÀBITS de l'EFICÀCIA. L'EMPRESA com a ESCOLA DE FORMACIÓ PERMANENT" (1).

Lema → Realisació PLENA

Camp → MERCAT CONCRET

Norma → ESPERIT DE L'ORGANISACIÓ.
Deontologia professional. Apoiatura en "valors ètics".

Cima → EMPRESA ESTRUCTURADA APTA PER A L'EXPANSIÓ.

(1) El "valor" està en el CONEIXIMENT.

NEGOCI

Motivació → LUCRE IMMEDIAT

Característiques → Oportunitat-cojuntura
Risc sense fronteres

Triptic →

ACTITUT → LUCRE

CRITERI → OPORTUNITAT

HÀBITS → ASTÚCIA

Lema → "Els negocis són els negocis"

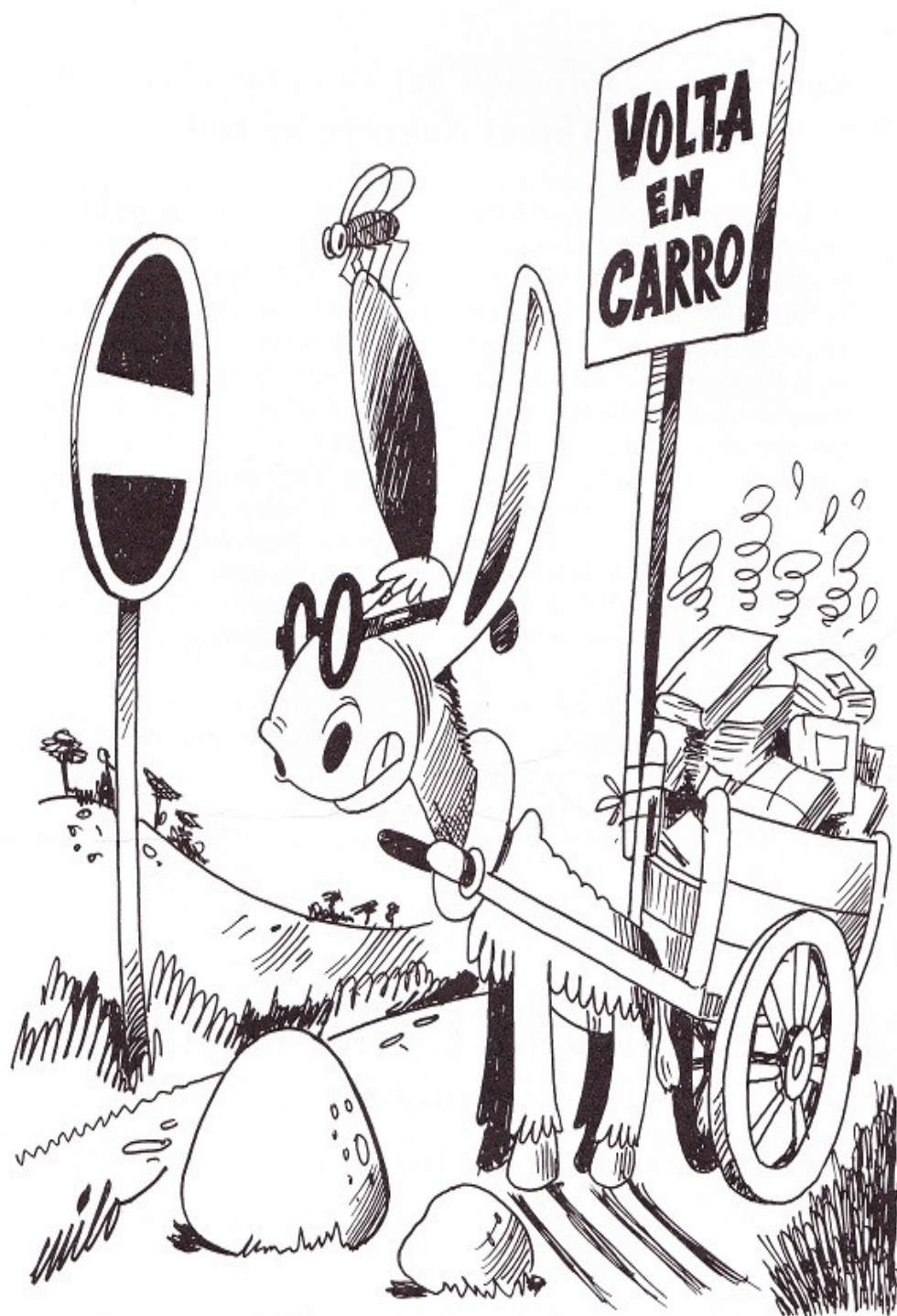
Camp → Sense fronteres, a tota la societat mercantil. "Lo que ixca".

Norma → Subjectivisme ètic.

Cima → "L'era dels MOGOLS" (1)
Els grups financers

(1) Ref. al llibre de Holbrook "The Age of the Moguls", traduït per Ed. Aguilar ab el títol "Hombres de Empresa y hombres de presa".

AÇÒ HA VIST MILO...

¿Quants punts de crítica troba vosté
en este dibuix de Milo?
Escriga a MURTA.

Sobre unes opinions del senador d'U. C. D., Josep Antoni Noguera de Roig

El senador d'U. C. D., Josep Antoni Noguera de Roig, segons aparegué en la pàgina 3 de "Levante" del 10 d'agost, és tan paisicòl que, davant de la idea d'haver de ser regnicòla, digué, induït per la denominació "País Valencià", que el capítol 8 de la Constitució "va a ser muy conflictivo" perquè "dado por su historia" "Valencia tendría que llamarse Reino Valenciano, y Reino sólo es el Estado Español".

Es veu que no coneix molt en quant a documents i llibres antics valencians, perquè "Reino Valenciano" no és nom històric; el nom històric és "Reino de Valencia", dit en castellà puix que en castellà diu l'atre el senador.

I també es veu que no llig MURTA on, en el número anterior, el 3, en un article, Miquel Adlert Noguerol, al referir-se a l'apartat 2, lletra a) de l'article 140 de la Constitució, cita els noms del territori valencià que, per històrics, legals i oficials ara tenen, de molt, sobre "País Valencià" una preferència indiscutible: "Regne de València"; "Ciutat i Regne de València"; "València", simplement; i "Regió Valenciana".

No n'hi ha conflicte; n'hi ha per a triar, prescindint, naturalment, de "País Valencià", u dels fills abortius de "Països Catalans".

¡Ah , i si "Reino sólo es el Estado Español", ¿qué fem de Principat?

PANCATALANISMO ENTRE VALENCIANOS

de Vicente Ramos

ESGOTADA LA PRIMERA EDICIÓ, DE 5.000 EIXEMPLARS, EN 25 DIES
HA EIXIT A LA VENDA LA SEGONA EDICIÓ

DISTRIBUÏX

Alicant: J. MARIN
Apartat 450
Elx

València i Castelló: DISVESA
Ballesteros, 2
València

Opinió de Martí Domínguez Barberà, en 1960, sobre «País Valencià»

¡Cuàntes arnes no obstant van roent i foradant eixe venerable domàs del nostre Regne! Quants corcons roseguen la viva fusta d'eixe tronc! Per via de exemple vos parlaré només de dos expressions que naixcudes, tal volta, de bona fe, poden ésser dos mostres simptomàtiques d'eixos perills de rebordoniment que nos cerclen. En efecte, ¿per qué per a nomenar lo que sempre s'ha dit el Regne de València, es posa en circulació això del País Valencià? Si sols es vol donar a l'expressió un simple valor geogràfic i una funció gramatical de sinònim que a voltes fa tanta falta en el curs de un període parlat o escrit, jo respecte i admitixc el sinònim. Però si amb tal expressió s'ha volgut desplaçar, destronant-lo per a sempre, el terme Regne, la cosa canvia. ¿Per què país, mot que conté, només una substància horitzontal de geografia física, sense aquella dimensió històrica, política, arquitectural que féu de la nostra terra un Regne il·lustre en el concert de l'Europa i de la Mediterrània? Es escamant que l'expressió haja tingut el seu major auge en anys de pallola. Dir País Valencià per no dir Regne de València, seguint les mateixes fúries iconoclastes que feren picar i repicar la corona en tants escuts de pedra, equival a tirar per la finestra més

roin de la casa tot un tresor de nobilíssimes tradicions polítiques e històriques, més plenes d'autèntiques llibertats municipals i ciutadanes que eixes repúbliques copiades de models centralistes francesos.

Una altra mostra d'arna o corcó: els que enganxen en la carrossa Regne que té cavalls propis, el melancòlic burret inútil del terme antic. Antic Regne de València. ¿Per què antic? Hi han coses —l'or de llei, la mare—, que mai són antigues. Tinc especials motius d'evidència per a dir que hi han gents tan alèrgicament espanyolistes que tenen per blasfèmia el que se diga Regne de València sense precedir-lo a modo de reata, del terme "antic".

Alguns dels que posaven en circulació l'expressió País Valencià es diria que pretenien arrasar aquell Palau ideal ací sorgit i enriquit a lo llarg dels segles XIII, XIV i XV, deixant només el solar. Estos de l'antic se diria que volen que el Palau siga sols pura arqueologia, pur museu. No sé quina de les dos coses és més trista.

MARTÍ DOMÍNGUEZ BARBERÀ,

pàgines 49 i 50 d'"Anales del Centro de Cultura Valenciana. Segunda Época. Año XXI. Enero-Junio 1960. Núm. 44".

València està per damunt de tota política i es deu votar sempre a favor de València abans que tot.

En el moment de votar, vota per València, que en les urnes està representada pels que defenen la valencianitat íntegra.

LES BANDES DE MÚSICA

Per Josep Climent

Es de supondre que hui tot lo món sap que en València hi ha una gran afició a la música de banda o, com el poble diu, a la Banda. També les autoritats valencianes ho sabien i ho saben, i per això l'existència del Certamen de la Fira de Juliol que creà l'Ajuntament de València en 1866 i el Concurs que fa cinc anys establí la nostra Diputació Provincial i que ja en porta dos i el que està preparant-se, tres, de Concurs Interprovincial organitzat per les tres Diputacions Valencianes; el primer que fón en Monòver (Alacant), el segon en Nules (Castelló) i el que es farà en Bétera a la tardor d'enguany.

El Certamen, que té més d'un segle d'existència, no sempre ha tingut les mateixes ca-

racterístiques que hui, pero sempre ha segut el rent que, ab els seus alts i baixos, ha ajudat al creiximent de l'afició valenciana. Aquell primer Certamen de 1866 només exigia la interpretació d'una obra, i entre les nou bandes participants tingueren premi la Primitiva de Carlet, la d'Utiel, Alberich (pareix que cixa és la primitiva escritura d'este poble) i Morvedre. Així, ab més o menys acceptació, ha seguit fent-se el Certamen de la Fira de Juliol fins ara.

EL CERTAMEN DE 1978

Està clar que les autoritats valencianes se guixen sabent que el poble valencià té gran afició a la Banda. L'Alcalde, el Governador i

Aspecte de la Plaça de Bou de València durant el Certamen de 1978.

el President de la Diputació estaven presents en la Plaça de Bous aquelles nits del 17, 18 i 19 de Juliol. No sé, i per tant no ho puc dir, si també hi estava el President del Consell, màxima autoritat valenciana, i el Conseller de Cultura. Jo no els vaig vore, pero com que hi havia molta gent, sobre tot el darrer dia, pot ser que hi estigueren i jo no els haguera vist. Seria molt de desijar que també hagueren estat presents i no com en Manises en el Concurs Provincial, on el senyor Albiñana aplegava quan la Banda de Manises atacava l'Himne Regional. Esperem que també l'Excm. Sr. Albiñana conega i valore lo que vol dir la participació de 25 bandes de música en este Certamen de 1978.

Des de fa uns anys, quatre si no em desconte, l'Alcalde, Miquel Ramon Izquierdo, pren part molt activa en el funcionament del Certamen. És ell, personalment, qui s'encarrega de buscar, a més de nomenar, els membres del Jurat. És de supondre que tindrà més d'un conseller, perquè no és possible que tinga tantes i tan diverses coneixences: compositors, directors, intérprets, musicòlegs... I s'ho porten ab molt de secret, perquè no hi ha manera de saber-ne res, vull dir, de conèixer a cap dels membres del Jurat abans que apareguen en la Plaça. Diuen que els tenen ben aïllats per a qué cap President de Societat Musical pugua fer ninguna recomanació.

Em contava estos anys passats un membre del Jurat que el mateix Alcalde li preguntava com ho havia fet la Banda del seu poble. Aquell, tot sorprés, li digué: «Pero... ¿la Banda del seu poble també concursava i vosté no nos ha dit res?» Per extrany que pugua paréixer, així va succeir; m'ho contava est amic tot meravellat.

No cal dir que, almenys des de fa uns anys, els jurats tracten de trobar i proposar per als premis als que millor ho han fet. Les autoritats demanen i exigixen que proposen als millors. És clar que, donat que són hòmens, poden enganyar-se, pero pense que hui no hi ha qui «s'haja venut». Totes aquelles històries que tots hem escoltat alguna vegada, han quedat ben alluntades dels jurats de hui; almenys aixina ho crec i ho dic.

A pesar de tot això, tots coneixem les protestes d'algunes Societats. On s'aplega fins l'insult quasi personal: «... interés de algún miembro del jurado, promesas que en los próximos meses se tendrán que cumplir, o ¿futuras oposiciones a cátedra?» Clar que alguna cosa no va be. I crec que no són, precisament, els jurats. També em contaren —jo no ho puc provar— que algú dels qui enguany protestaren pel veredict del Jurat, pergué algunes hores pel Saler tractant de parlar ab el Jurat, ab eixe mateix Jurat al que acusa i que —també segons contem— estava dispost a fer

UNIO
MUSICAL
DE
LLIRIA

Primer Premi
1978.

BANDA
PRIMITIVA
DE
LLÍRIA

Segon Premi
1978.

públic en la Plaça de Bous i abans l'actuació de les Bandes els noms d'aquells que, donant-se ells conte, havien intentat fer-los alguna recomanació.

Alguna cosa no va be. Pense que és el plantejament de les Acadèmies i les Societats. Els Mestres ensenyen música i bona música; quin dubte cap; pero ¿només ensenyen música? Si aixina és, malament. Jo diria ab el pensador: Qui sols sap música, ni música sap; possiblement sàpia la lletra de la música, pero no l'esperit d'ella.

La música fa i deu fer part de la vida, i si les Acadèmies i Societats Musicals no ho ensenyen aixina, és dir, no ensenyen a traure de la música lo més gran que ella té, no busquen la seua espiritualitat, no complixen la seua finalitat principal: fer hòmens i hòmens honrats per mig de la música. També pense que aquells que no saben perdre no saben traure de la música lo millor que ella té: la seua espiritualitat. En realitat la música és l'art més espiritual que tenim els hòmens; fins la seua mateixa matèria és espiritual. Pense que les Societats Musicals i la mateixa Federació, a

---

No poden acceptar-se regatejos en lo que es referix a la valencianitat.

---

més de totes les dificultats que ja tenen, i que no són poques, també han de lluitar perquè les Acadèmies fassen hòmens espirituals, plens de virtuts humanes, a més de músics, clar està.

L'OBRA OBLIGADA

On pot ser que l'Alcalde no tinga tants consellers, siga en la fixació de l'obra obligada. En els temps que corren, posar el *Tannhauser*... Wagner ja és vell i no és valencià, crec, lo que podia ser una excusa o explicació... L'Obertura 1812; la Suite *El Gran Cañón*...

Total, cap d'obra escrita per a Banda, i només un Serrano entre tots els valencians. ¡Sr. Alcalde, també hi ha que pensar en les obres imposades! Si els músics vullgueren més a la «terreta», pensarien un poc més en les composicions dels mestres valencians.

Perqué no sols els músics de l'Ajuntament, o els qui siguen, que jo no ho sé, posen el *Tannhauser* per a Bandes que toquen, ¡i de quina manera! La consagració de la primavera, sinó que tots els mestres directors de les 25 agrupacions inscrites en el Certamen d'enguany, tots manco el de La Artística de Buñol, s'han oblidat que en terres valencianes hi ha molts compositors que han escrit per a Banda i que han fet obres que són ben dignes de tindre-les en conte.

Pareix que els mestres d'ací només pugen

*En la presidència,
el Jurat durant una
de les actuacions.*

fer transcripcions, i això en la Secció Especial, perquè en les altres ja ni es preocupen de dir l'autor de les transcripcions. Segurament perquè no tractant-se d'algú conegut, ¿per a qué dir de qui és?

No sol passar això en el Concurs Provincial, on ningú, personalment, imposa l'obra obligada, sinó que se parla ab la Federació i el Jurat; i entre tots busquen allò que millor puga anar. Clar que sempre es tracta de Bandes de menys categoria i per tant és més senzill buscar obres obligades que, fins ara, totes han segut de compositors valencians. De totes maneres sempre fa més el qui vol que el qui pot. Crec que açò cal tindre-ho present i a millorar per tant.

Es tracta d'un certamen ben valencià, que mereix l'atenció de tots els valencians; que és un exponent de grans virtuts humanes, i que entre tots devem també intentar millorar en tot lo que es puga millorar.

En pocs llocs es vorà una Plaça de Bous tan plena de gent i ab tant de silenci (sempre hi ha gamberros) escoltant «Per la flor del lliri

---

El periodisme en llibertat i democràcia no és una patent de cors, com creuen alguns dels naixcuts al periodisme durant la dictadura.

---

blau» o el «Concert per a orquesta» de Bartok, etc.

Que la Unió o La Primitiva, Bétera o Utiel, etc., o qualsevol altra Banda tinga el Primer o el Segon Premi, deu tindre poca importància encara que tots treballen, i fort, per a obtindre-lo. Lo que conta és la música que fan i la quantitat de músics de tota mena i edat que la fan.

Avisos de MURTA

Hem rebut el gir postal núm. 764 de València, on el remitent ha oblidat posar el seu nom. Preguem que nos el done a conèixer.

Degut al gran número de subscriptors, nos causa un greu problema tindre alguns subscriptors que encara no nos han enviat l'import corresponent.

Preguem que l'envien a la major brevetat.

Entrevista a Àngel Asunción Rubio, Secretari General de la Federació Regional Valenciana de Societats Musicals

Per Maria Teresa Ortuño

Àngel
Asunción
Rubio

Qui coneiga a Àngel Asunción Rubio ja sabrà de la seua vitalitat, del seu esperit i del seu ànim per lluitar i donar a conèixer tot lo que de bo té nostra terra. Qui el coneiga, sabrà de la seua conversació àgil i sabrà també que la faceta més esplèndida en la vida d'est home ha segut, és i serà la música.

Home que coneix a fondo els problemes de les Bandes de Música de nostre Regne i que brega per conseguir que es reconega la verdadera cultura musical valenciana, així com la consideració que se té a la música valenciana no sols en Espanya, sinó en el món sencer.

Parlar en Àngel Asunción de música i de la problemàtica de les Bandes, és escoltar una «llició magistral», perquè la coneix no sols en la part tècnica, sinó també en la part pràctica ja que, des dels huit anys formava part de la Banda de Música del seu poble. Hem parlat en ell com a home, com a músic i com a Se-

cretari General de la Federació Regional Valenciana de Societats Musicals.

Transcribim part de la seua conversació.

—¿Cóm i per qué naixqué la Federació?

—Naixqué per una necessitat històrica d'aglutinar totes les activitats de les societats musicals de la regió, perquè evidentment són enormes, pero no havien estat mai conjuntades. La Federació es creà el dos de desembre de 1968. Els seus fins fonamentals són promoure, protegir, difondre i, lo més important, dignificar l'afició, l'ensenyança i la pràctica de la música. Dic dignificar, per una raó: el fet de que hi haja tanta inclinació per la música en totes les generacions en el nostre Regne, fa que la gent no valore la dimensió exacta d'esta part de la nostra cultura. Hi ha qui creu que açò és una generació espontània, que el músic ja naix músic, quan en realitat el músic és el producte d'una gran quantitat d'anys de treball.

—¿Quina ajuda ha rebut la Federació, econòmicament parlant?

—La primera ajuda rebuda fón l'any 1974, del Ministeri d'Informació i Turisme, d'un milló sis-cents mil pessetes. A partir de 1976, fón de dos millons. La Diputació Provincial de València féu una aportació de tres millons en subvencions directes a aquelles societats que ho sollicitaven; a partir de l'any passat, est organisme aumentà a set millons el pressupost i se creà una comissió mixta entre el dit organisme i la Federació per a la distribució entre les societats federades de la província. Alacant, des de fa tres o quatre eixercicis, aprovà un sistema d'ajuda valorat en cinc millons, per a potenciar la compra d'instruments. I Castelló, manco estructurada en est aspecte, té en estudi també unes subvencions.

—¿Quin sistema segueix la Federació per a repartir estes subvencions?

—Les societats nos omplin uns impresos en els quals fan constar les activitats realitzades o a realitzar (pedagògiques, artístiques, culturals, i si són locals o fora del poble), que reflexen la seua vida, a nivell d'enquestes. Cada pregunta té un valor punt. I tants punts a tantes pessetes el punt, resulten tantes pessetes a donar a cada societat.

—¿Comproveu si les activitats anotades són correctes?

—La pròpia dinàmica de la Federació fa que tot vaja simplificant-se i, al mateix temps, siga més difícil de lo que pareix; i tot el mapa, des de Vinaròs a Torrevella, des de Morella a Oriola, està estructurat per comarques naturals. Cada una de les bandes federades que tenim en cada comarca, més les no federades, puix a estes també les citem a les Assamblees Generals, tenen un delegat comarcal, que és l'informador i qui comprova tot entre les bandes i la Federació.

—¿Quan i a on es celebra l'Assamblea General?

—Se celebra una vegada cada any, a més, des de que va nàixer la Primera Assamblea, els assistents voten la ciutat a on es farà la de l'any següent. Cada any es va a una ciutat distinta, respectant sempre el sistema rotatiu.

—¿Creus que dins de la futura Autonomia Valenciana deuria crear-se una Subconselleria dependent de la Conselleria de Cultura?

—Entenc que s'enfuig de la meua responsabilitat la contestació, pero crec que la Federació, com a entitat, en la seua estructura actual pot servir perfectament per a potenciar les seues funcions, sempre que el càrrec tècnic siga proposat pels mateixos músics, que són els que millor coneixen la problemàtica musical.

—¿No implicaria açò l'anulació de la Federació?

—No crec, ja que està clar que davant de la Conselleria o de qualsevol altre estament oficial que vullga treballar per la música, la Federació, que té l'obligació de servir als principis fonamentals de la seua creació i per la qual existix, estarà sempre disposta a col·laborar. Per a mi, la Conselleria és un Ministeri que deuria tindre una Direcció General de les Bandes de Música, ficant, com hem dit abans, als hòmens que coneixen pràcticament i realment els problemes que té cada poble per a dur avant la seua Banda, perquè no és lo mateix parlar del

Conservatori de Música de València, que de les Bandes de Música de València, puix lo u és un reflex de l'educació teòrica i didàctica i les altres són la pràctica social de cada dia, de cada poble de la terra valenciana.

—¿Problemes?

—Els problemes no se solucionaran mai del tot; el dia que les bandes no tinguen problemes, serà perquè no existixen, perquè tenint xiquets que vullguen apendre música i deutes que pagar, els problemes no desapareixen. Respecte a l'econòmic i la seua solució possible, seria que d'alguna manera es donaren ajudes per a saldar els deutes, per a que no estiguen hipotecades a molts anys vista les societats. Que el treball diari, tinga una compensació. Els municipis tenen en les societats musicals un vertader centre de cultura i de convivència. Per tant, l'ajudar-los és fonamental.

—¿Quins projectes teniu marcats a nivell federatiu?

—Tenim el ferm propòsit de continuar i volem, entre altres: el reconeixement d'una manera oficial i total de la Federació per la Direcció General de la Música, la participació en els festivals i en els certàmens i aconseguir que dia a dia es federen més bandes.

—Un tema d'indubtable actualitat i que nos és molt grat és el Certamen de Juliol de València; sabem que esteu fent una gran obra. ¿Voleu parlar-nos d'ell?

—Una de les coses de les que estem més orgullosos i que no s'ha deixat sentir en el poble pla a nivell del Certamen de València, és el fet no de que concórreguen enguany més bandes que possiblement en molts anys i dècades, sinó el cóm concorren des de fa tres anys. Començà tot quan l'Ajuntament de València, en un criteri molt exacte de la qüestió, i no és fer política a cap d'estructura, sinó donar al César lo que és del César, l'actual Alcalde, D. Miquel Ramón Izquierdo, digué: *zapatero a tus zapatos*, la música i el Certamen de València que siga assessorat i supervisat per la Federació Regional Valenciana de Societats Musicals i per la Ponència de Fires i Festes de l'Ajuntament. Les bases s'estudiaren de forma mancomunada entre les dos ponències, pero fón la Federació qui posà les bases al Certamen, perquè era la que coneixia plenament la qüestió i es facultà a la dita Federació per a que controlara els participants i el Certamen.

—¿Cóm es controlen, puix, les participacions?

—El Certamen de València, fins fa tres anys, era una autèntica mentira participativa, perquè hi havia música professional que pujava i baixava set o més voltes en set o més bandes diferents. Tot açò quedà abolit i eliminat, perquè es controlen tots els documents relatius als músics i a les bandes participants, aixina es pot dir que des de l'any 1975, no hi ha cap de música que no pertanyga a la seua Societat, puix queda demostrat i contrastat pels propis delegats de les bandes participants. A més, en la Plaça de Bous i abans de pujar a l'entaulat, passen per un control «in situ», perquè la picaresca a nivell de Certamen és molt gran, perquè cal pensar que es tracta de guanyar poc més o manco el Premi Nobel de la música, i es juga a tot per tal de guanyar. Des de fa tres anys, gràcies a tota esta estructura federativa, la imparcialitat del Tribunal ha quedat clara com ho demostra que les mateixes bandes hi havia fa uns anys i enguany en concorren 25 bandes més. Per alguna cosa serà.

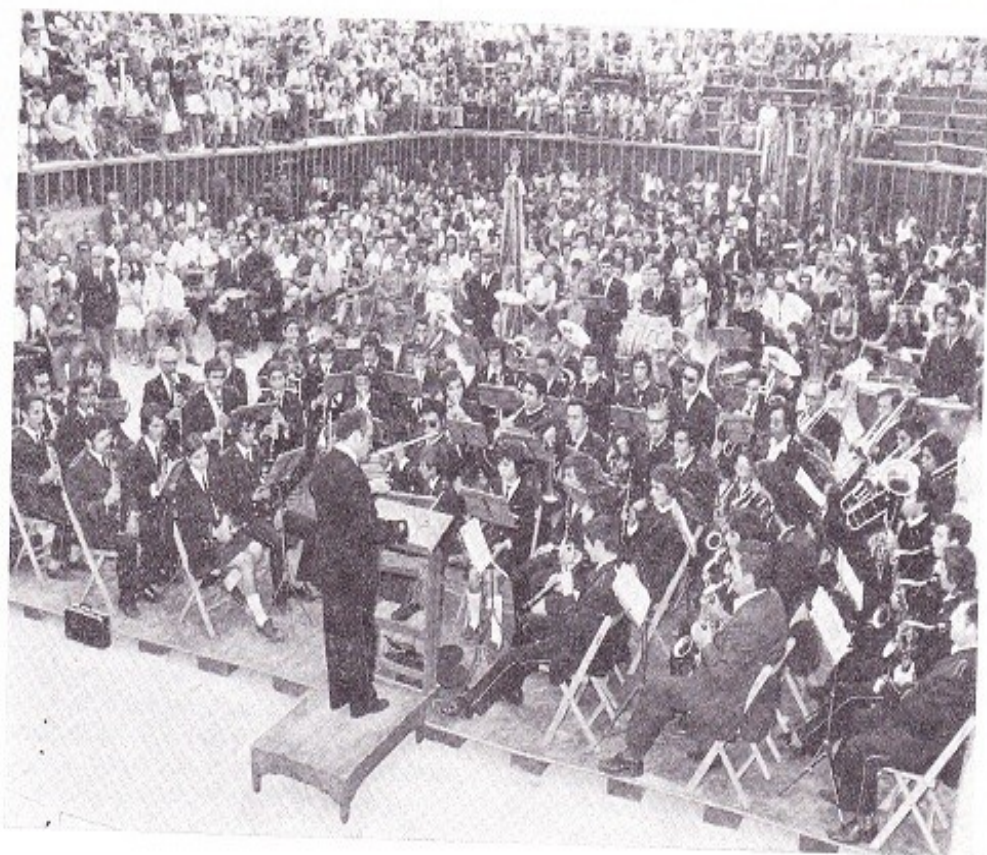
Vullc fer l'acotació que la Federació, al parlar del Certamen, no intervé en absolut en la qüestió d'anomenar jurats i de supervisar

quins deuen ser, sinó simplement participa en la qüestió bàsica dels participants.

—¿No es podrien fer altres certàmens o festivals i que ixqueren a la llum pública no sols de València, sinó de tota Espanya i inclús d'altres nacions?

—Io pense que això és molt important, pero primer cal arreglar nostra casa, i d'alguna manera i agarrant la teua idea, tindria que ser una organització colectiva, que fóra una inquietut mancomunada de tots els ajuntaments i no de l'ajuntament d'una sola ciutat, encara que siga el cap i casal del Regne puix per a mi, al parlar de la música valenciana, s'està parlant de tots els pobles del Regne. Anem a treballar tots per a que es coneguen totes les bandes i que els músics es coneguen i voran que tenen els mateixos problemes, les mateixes inquietuts, les mateixes circumstàncies i, voltant a eixe coneiximent de tota la problemàtica de la música, anirem ficant els fonaments de l'autèntica cultura musical de tot un poble, potenciant açò al màxim. Després, vindrà la resta d'Espanya i l'estranger.

—¿No creus que nos fa falta donar a co-

néixer la gran importància que té la cultura musical en nostra terra i que nos fa falta un gran auditorium?

—Realment fa falta eixe auditorium per moltes raons i, sobre tot, per la dignificació de la pròpia capital, pero ¿aniria el poble? I em plora el cor al preguntar-ho. ¿Quantes voltes no s'ompli el Principal per a escoltar l'orquestra!

—El Festival que es va fer el passat mes de maig, segons observí, fón un èxit d'assistència. ¿Pots parlar-nos d'ell?

—Este Festival vingué a demostrar varies coses: A) Que no fa falta crear competències entre les bandes, puix totes rendiren al màxim (foren elegides per sorteig 16 bandes, entre totes les que s'havien oferit a participar). B) La plaça estigué plena; un terme mig de 8 a 12 mil persones. C) Hi hagué gent de totes classes i edats, que escoltaren totes les interpretacions. D) D'alguna manera ha quedat demostrat que eixe marc esplèndit que és la plaça de la Mare de Déu, tingué una dignitat que no ha tingut des de que es féu la reforma.

—Vullc preguntar-te una cosa que va apallada a la música, pero que crec que no te serà massa agradable: ¿a qué se deu la proliferació de bandes de cornetes i tambors que en els últims anys han omplert les festes de les Falles?

—Per a la gent de fora de nostra regió, es considera al músic valencià com l'home que quan acaba de treballar, se'n va a tocar en la banda del seu poble o barri. La situació ha canviat molt; ara els músics són hòmens que, a voltes, han eixit d'un Conservatori, o són empleats de Banc, d'una empresa, d'un comerç, d'una fàbrica, etc. Per tant, tenen que demanar permís o vacances, deixen de guanyar una quantitat i la volen arreplegar per un altre conducte. Per açò, una banda de música demana 250.000 ó 300.000 pessetes i els fallers veuen que els pressuposts se'n pugen als núvols. I pensen que la joventut del barri podria col·laborar i organisen les bandes de trompetes i tambors. Les comissions haurien de desterrar eixes bandes, gens apropiades per a les festes. Si és que una comissió no pot pagar una banda de música, seria preferible que s'ajuntaren dos o tres comissions i així que posen una bona banda de música per al conjunt.

—Nos has aclarit algunes idees sobre este món al que tant vols i al que dediques moltes hores de la teua existència. Suponem que en-

cara tindràs moltes coses més, totes interessant, per a contar-nos; pero per a acabar per ara, ¿vols afegir alguna cosa?

—Sí, vullc dir, si no de cara a la Federació sí de cara a les entitats federades i de cara a eixe poble que és el que sosté les bandes. Per lo tant, a tota València, que no és necessari posar res més per a saber a on estem. Vullc deixar ben clar que la Federació Regional de Societats Musicals, en una situació en la que tot s'etiqueta, tot es pluralisa, a tot se li busca color encara que no el tinga, és només, i açò és molt, una organització dedicada a l'art, la cultura i a bregar per la música valenciana. Si hui h ha no que pactar, sinó discutir, dialogar, acabar d'este o d'aquell centre, anirem on siga, federativament. Eixa és la funció de la Federació, on esperem a tots. Res més i moltes gracies.

“Big Bang” o “La Gran Explosió”

Per J. Boronat Gisbert
Llic. C. Químiques

En la vida, les coses en les que entropessem diàriament pareixen molt importants als nostres ulls. Sí, ho són. Però convé no reduir massa el camp de visió. Convé obrir, estendre la nostra visual més allà de les preocupacions que tenim com a persones, parts d'un grup humà definit, per molt urgents que nos pareixquen. Sols aixina podem arribar a tindre l'elevació de pensament dels grans savis, i la serenitat d'actuació necessària en estos temps.

Albert Einstein escrigué de la seua joventut: “Més allà s'encontrava eixe enorme món que existix independentment de nosatres, els sers humans, i que se troba davant de nosatres com un gran i etern enigma. Vaig decidir consagrar-me a observar este món”, expressant també la seua “humiltat i admiració per la intel·ligència superior que se revela en l'harmonia del món”.

En l'observació del món s'arriba a la conclusió de qué l'univers està en expansió. És un fet que totes les galàxies lluntes van distanciant-se de nosatres. Les observacions de Edwin P. Hubble, fetes en 1920 en Mount Wilson Observatory, les medicions de les línies d'absorció dels espectres òptics de la llum de les estrelles, nos han donat la certesa d'este moviment d'expansió.

Tots hem pogut tindre l'experiència d'escoltar el chiulit d'un tren que s'aproxima a nosatres. El sentim més i més agut. Tot lo contrari de quan va distanciant-se, en qué es fa més greu. Fer-se agut és augmentar la freqüència de la vibració que s'escolta. Fer-se greu és disminuir eixa freqüència aparent del moviment ondulatori d'un objecte vibrant que s'allunta.

En la llum passa lo mateix. Si el focu lluminós s'allunta, si l'estrela se'n fuig, l'espectre òptic desplaça cap al roig (de freqüència més baixa) les línies espectrals característiques dels àtoms exteriors a l'atmosfera estelar.

Açò és precisament lo que s'experimenta en les medicions fetes de la llum que prové de les galàxies lluntes. Per tant, és una deducció correcta l'afirmació de que estan separant-se de nosatres.

Una galàxia que dista de nosatres deu milions d'anys-llum (9,46 billons de Km.) s'allunta a una velocitat de 170 Km. per segon. Però no totes fugen al mateix ritme: les que estan a doble distància ho fan a doble velocitat. La velocitat d'alluntament és proporcional a la distància a nosatres.

Una altra cosa curiosa és que esta expansió còsmica és idèntica en totes les direccions, sense que influïxca la situació en el firmament. Com si la terra fóra el centre de l'univers.

És una tentació molt humana creure's el centre de l'univers. Però els científics deuen buscar i escollir les explicacions més reals, no les més egocentristes. Per això, en la investigació d'explicacions coherents es recurre a simplificacions comprensives, com la d'imaginar un model d'univers de dos dimensions només: la superfície —solament la superfície— d'un globo esfèric que tinga pintats en ella bonacosa de punts. Medint distàncies sobre esta superfície —únic espai existent en este model— observem que a l'inflar el globo, mentres s'expansiona, augmenta la distància entre dos punts qualssevol a una velocitat proporcional a la distància que hi ha entre ells; i evident-

La Gran Nebulosa d'Andròmeda, M 31 o NGC 224, la galàxia espiral que està més prop de la nostra pròpia galàxia. Gira a l'entorn d'un centre en un període de 2×10^8 anys i se creu que està a una distància de 2.500.000 anys-llum.

ment, sense canviar la configuració geomètrica que puguen tindre els punts entre ells, com pot vore's en un globo que va inflant-se sense que se deforme la figura dibuixada en ell. Prenent com a centre qualsevol punt de tots els pintats en el globo, observem i medim que tots els atres van separant-se d'ell en totes les direccions, uniformement. Tots els punts pintats són i poden considerar-se "centres" en esta expansió.

L'univers real no és de dos dimensions, sinó de tres. Pero el model referit pot ajudar-nos a comprendre que també són explicables les mateixes observacions en el de tres dimensions, el nostre univers. Podem dir que la nostra galàxia ocupa el centre de l'univers. Pero lo mateix podem dir de qualsevulla atra galàxia.

Si suponem que la velocitat de recessió de cada galàxia ha segut sempre la mateixa, una de les que ara estan molt llunt de nosatres, en algun moment ha estat molt propet. El temps passat des d'aleshores és igual al quocient de la distància de la galàxia per la seua velocitat. I com la velocitat d'alluntament és proporcional a la distància, el mencionat quocient (distància/velocitat) és constant, igual per a totes les galàxies. Per tant, totes les galàxies degueren estar juntes en un cert instant. O siga que, en un cert moment del passat, tota la matèria de l'univers degué estar de tal forma comprimida, que la seua densitat tenia que ser infinita en un volum puntual, un volum zero.

El càlcul del temps passat des d'este moment de l'univers, el seu passat més remot possible, és difícil degut a les imprecisions en el càlcul de les distàncies a les galàxies. Pero hui és correcte afirmar que està entre dotze i vint-i-cinc mil millions d'anys, sent el càlcul més acceptat el de dèneu mil millions d'anys.

És quasi segur que la velocitat de recessió de les galàxies no siga constant, com s'ha supost per al càlcul anterior. En efecte, introduint les modificacions corresponents a la deceleració de l'expansió deguda a les forces gravitatòries que actuen sobre tota la matèria, i també l'edat calculada de les estreles més velles, la quantitat relativa dels elements més

pesats que el ferro, inclosos alguns radiactius, es pot sugerir que este temps deu estar entre huit i diuhuit mil millions d'anys.

Com podem observar, pot donar-se una estimació més o menys alluntada per a la data de l'orige de l'univers, pero és un fet claríssim que tot lo que hui podem denominar "univers" ha tingut un començ. Que totes les galàxies de l'immens univers en el que vivim estigueren juntes en un cert instant. Era el moment inicial de l'anomenada "Big Bang" o "Gran Explosió", denominació que els científics que investiguen esta qüestió han donat al procés en el que s'origina l'univers i tot lo que hi ha en ell.

A est estat inicial correspon una densitat grandíssima i una enorme temperatura. En esta fase, la matèria i l'energia electromagnètica que formaven l'univers devien estar en equilibri termodinàmic, donant un espectre de radiació característic d'un cos a altes temperatures, el qual, a l'expansionar-se, aniria refredant-se. George Gamow, en 1946, basant-se en la teoria de la gran explosió, va predir l'existència d'una radiació tèrmica de fondo que concorda ab les observacions de Penzias i Wilson, constituint la prova més convincent de la gran explosió.

Pareix, per tant, que "l'espai i el temps, així com tota la matèria de l'univers, es van crear aleshores". És una textual afirmació de: J. R. Gott, professor d'astrofísica de la Universitat de Princeton; J. E. Gunn, professor d'astronomia en Cal Tech i conseller dels observatoris Hale; D. N. Schramm, professor d'astronomia i astrofísica en l'Institut Enrico Fermi de la Universitat de Chicago; Beatrice M. Tinsley, professora d'astronomia en la Universitat de Yale.

"L'univers-puntual" encistellava en un volum zero tot l'univers en eixe moment de creació; moment que —com afirma Milne en "Relativity, Gravitation and World-Structure"— és "un zero natural del temps, época que presenta, en un alt grau de probabilitats, les característiques d'un moment de creació".

L'univers no es concebix científicament com a etern, immutable, autosuficient. És fruit d'una creació.

Posats a ficar coses en la Constitució, no nos extranyaria que es posara la reglamentació de les apostes mútues deportives.

Cada dia s'escolten més músiques del franquisme en lletra democràtica.

Opinions sobre València exposades per Joaquim Ibáñez Martín

Entrevistat per Boro Taraçona

D. Joaquim Ibáñez Martín, naixcut en Lliria l'any 1911. Féu els seus estudis en Ontinyent i més tart en l'Institut Lluís Vives de València. Ara fa trenta-huit anys que està fora, per absència forçosa, i ha tornat a la seua València, mes que siga només per a uns dies.

—D. Joaquim, ¿per quín motiu va deixar València?

—Com es pot imaginar per qualsevol, foren motius polítics. Jo sóc republicà. Acabada la guerra, perteneixia al Partit Socialiste de Santa Creu de Tenerife, tenint el carnet núm. 198. Vaig arribar a ser membre de la Federació Espanyola de l'Ensenyança, ab atres set dirigits, dels que en varen matar sis. Vaig ser també membre de la UGT i, més tart, Oficial Jefe de Transmissions ab el càrrec de Comandant. Ab tot est historial polític, no tenia més remei que fugir d'Espanya per a salvar la meua vida.

—En l'eixida, ¿a on es va dirigir?

—Com a primer pas i degut essencialment a la proximitat i facilitats per a fugir, em vaig dirigir a França, pero molt pronte, des d'allí, nos en vàrem anar a Mèxic, on encara residixc. Arribats allí, decidírem fer una «cri-da» a la resta dels valencians en Mèxic, fóra quina fóra la seua ideologia política —ja en l'exili això pert molta de la seua importància— per a formar tots la Casa Regional Valenciana en Mèxic.

—¿Podria donar-me noms de quins formaven eixe grup valencià?

—Per supost. Essencialment D. Josep Castelló Tàrrega, familiar del famós mestre-guitarriste Tàrrega de Castelló. El frare Benet. D. Josep Boorques, germà de l'autor de «Pare vosté la burra, amic». D. Francesc Alcalà Llo-

rente, nét del gran poeta Teodor Llorente. Entre atres.

—Tinc entés que vosté està emparentat ab...

—¿Ab D. Vicent Blasco Ibáñez? Puix sí. Un poc sí, ja que era cosí de mon pare. No obstant jo ab ell no vaig arribar a tindre massa contacte.

—¿Alguna de les activitats de la Casa Regional de València en Mèxic?

—Una la crec molt important. En 1943 fundàrem allí una revista que es titulava «SENYERA», de la que és Director D. Josep Castelló Tàrrega, i que encara es continua editant.

—Revista que té un nom molt valencià, encara que hui alguns fan polèmica.

—Nosatres en Mèxic no tenim cap de polèmica, ni tenim cap de dubte sobre quina és i com es diu la nostra Senyera. Per a nosatres no és polèmic. La Senyera és la tricolor, blau, roig i groc, i no trobem cap de raó per a qué ara tingam que canviar-la. És més, m'atreveria a dir-li que, baix el supost de qué ací en València s'arribara a canviar-la per a imposar la que volen fer passar com a senyera, nosatres en Mèxic seguiríem utilisant-la, com sempre, la nostra senyera tricolor. Baix d'ella nos agrupàrem en l'exili i ab ella volem seguir sempre units.

—¿Vol dir-nos vosté ab això que des d'allà són conscients i seguíxen la problemàtica actual de València?

—Naturalment. Sempre hem seguit els moviments de la nostra València. I també allí hem patit els atacs del «pancatalanisme», si és a això a lo que et vols referir. Ara be, allà hem pogut desfer-los millor que ací. Vosatros ací, i donat el règim que governava, no podíeu ferho com nosatros que teníem un règim polític més lliure. Hi ha que tindre present que els

catalans sempre han segut molt absorbents i sempre han intentat restar-nos independència i caràcter. I no han pensat que la flama del nostre sentiment valencià no deu apagar-la ningú.

—Abans ha parlat vosté de la bandera. ¿Qué em diu en lo referent a la denominació de «País Valencià»?

—A mi personalment no m'importaria la denominació de «País», si no fóra perquè en este moment eixa denominació és sinònim de catalanisme. Pense per tant que la denominació que nos correspon i hui deu ser és la de «REGNE», encara que, com a socialiste que sóc, tinc la meua preferència per la denominació de «NACIONALITAT».

—¿És puix vosté autonomiste?

—Totalment i sense lloc a ningun dubte. València deu ser autònoma i necessita ser dirigida per gent que vullga a València i a tot lo valencià. No hem d'oblidar que el pancatalanisme va absorbint cada vegada més i més. I mes que ara estem vivint en València una època de «RENAIXENÇA», a esta renaixença li falta encara intensitat. La nostra lluita regionalista deu tindre un sentit netament regional de protecció, deixant de costat a tot tipo de política. Cadascú respectuós ab els demés. Hem de posar en lo cap de tots els valencians que, per damunt de tot, està el nacionalisme valencià.

—¿Es quedarà definitivament en València, Don Joaquim?

—Indubtablement. Pero pel moment no puc fer-ho. Com tu saps, sóc químic-ecòlec. Quan vaig arribar a Mèxic me fón reconeguda la meua carrera de professorat pel General Cárdenas i vaig passar a eixerir en la Universitat Politècnica, compartint les meues faenes universitàries ab les industrials. També em vaig casar ab una senyora mexicana i tinc fills mexicans. Mes que, i com a cosa curiosa, tinc que manifestar-te que en ma casa de Mèxic es parla el valencià. No obstant, em queda l'esperança de qué algun dia, al retirar-me de les ocupacions actuals, tornaré definitivament a València.

—D. Joaquim, ¿alguna cosa de la que arrepenir-se?

—En absolut. Pensava i pense que lluitar per la República és lluitar per la llibertat d'idees d'una i d'atra part.

I aixina hem acabat esta conversació tan gojosa ab un home valencià, que seguix dient Plaça d'Emili Castelar, quan es referix a l'actual plaça del Capdill, i que durant 38 anys ha estat absent de València en lo físic, pero que València no ha estat mai absent d'ell en lo moral i ab sentiments. Que D. Joaquim i tots els que, junt a ell estan, rebexiquen un fort abraç des d'esta València hui tan polèmica.

Escrigué Joan Fuster en "La tradición jurídica valenciana", en "Levante", suplement Valencia de 12 de giner de 1962:

"Podríamos empezar —sería lo lógico— evocando al rey Jaime, que, como todos los fundadores de Estados, tanto como conquistador fue legislador: precisamente por ello, por HABERNOS DOTADO DE LEYES PROPIAS, somos los valencianos UN PUEBLO APARTE, un pueblo que vio así, RECONOCIDA SU PERSONALIDAD, o más que reconocida ESTIMULADA hasta el punto de que HOY SEGUIMOS TENIÉNDOLA COMO UNA REMINISCENCIA DE AQUELLA PLENITUD."

Per a qué els juristes coneguen el concepte del Dret que Joan Fuster, llicenciat en Dret, ha donat en "La tradición jurídica valenciana", ("Levante", Suplement Valencia, 12 de giner de 1962) el reproduïm a continuació:

"Al fin y al cabo, el Derecho no tiene otro objeto que regular relaciones económicas, darles seguridad y, en consecuencia, favorecer su desarrollo: toda otra explicación del fenómeno jurídico es puro candor —o pura malicia— idealista."

El llenguatge de les campanes

Per Vicent-Josep Mesa Colàs

Em presentaré

Sóc un xicot de dèset anys que, dut de la meua gran afició —afició que em portà a la pràctica—, intente fer un treball sobre la tradició de repics i tocs en les campanes de València. Crec que açò és tan necessari com interessant perquè, lamentablement, l'ofici de campaner que té tant d'ofici com d'art, es precipita cap a la desaparició per la modernitat comodíssima i barata de l'electrificació que, com en tot, passarà el seu raser igualatori, despersonalisador.

Per açò, voldria deixar constància no només del llenguatge de les campanes, sinó de tot lo que és necessari per a que les campanes parlen.

En este primer articul, apuntaré a penes el principi i em reduiré a algun dels campanars de la nostra capital. Espere poder eixamplarme a poc a poc.

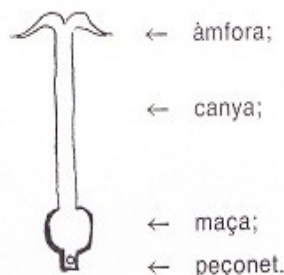
Les categories

Ací, en la capital, les campanes s'han medid sempre per categories i per la seua finalitat, no pel so que tenen. Aixina tindrem, en orde de major a menor:

- Campana gran. La major de totes.
- Campana mijana. La segona.
- Campana tercera o segona mijana.
- Campana quarta o tiple de portal.
- Les tiples o els tiples. Es diu en femení o en masculí. Segons qui siga el campaner, les nomena d'una o d'atra forma. Estes tiples són les més xicotetes i en un campanar poden haver-ne una, dos, tres i fins quatre. Solen estar situades dins del campanar entre dos bigues.

El batall

Té la gran importància de ser el martell que fa sonar la campana i consta d'estes parts:

L'encollat o els encollats

Conjunt de cordes que s'utilisen per a repicar.

La bossa

Corda que es posa al centre de l'encollat per a fer sonar les campanes totes alhora, fent un **tranc** o **tran**.

Els vols

Un vol és un toc que consta de tres para-des o avisos.

Si és un dia de solemnitat o dels titulars d'una parròquia en particular, roden totes les campanes.

Segons baixa la categoria de la festa, va baixant de campana major. O siga, en una festa de menor classe, roden totes les campanes

manco la gran i en eixe vol ocupa la categoria de gran la campana Mijana.

El sistema

El sistema que s'ha vingut utilitzant en alguns pobles per a voltejar les campanes, és el típic de la ciutat de València, que consistix en enrollar una corda grossa de cânem, i prou llarga, en el braç de la campana pegant l'**emballestà**, i desenrollar-la successivament.

Explicant açò, diré que un **vol** ordinari consta d'estes parts:

- Les tres **batallades** en la campana gran de l'Alba i del Migdia o Ave Maria.
- **Alçar les campanes**, o siga posar-les al revés en posició per a poder-les voltejar.

1.ª parada

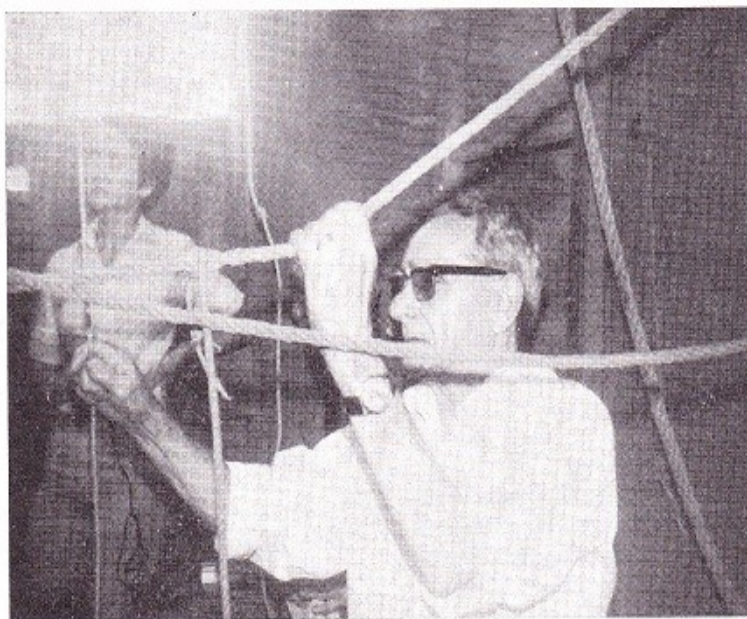
- **Enrollar corda i desfeta**, començant per la tiple menor i acabant per la gran.
- **Desfeta solta**, o siga a soles de la campana que és del Sant.

2.ª parada

- **Desfeta de totes**, començant per la menor i acabant per la gran.

3.ª parada

- **Desfeta de totes**. Desenrollar corda o **desfer voltes**.
- **Deixar caure** les campanes, per a posar-les en la seua posició inicial de repòs.

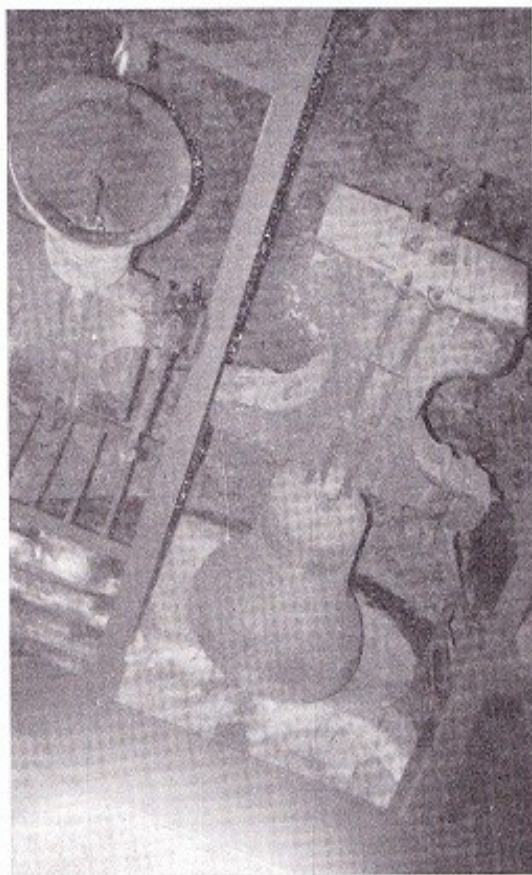

Este és Francesc Mas, antic campaner de l'Església dels Sants Joans, que ha estat molts anys tocant també en el Micalet. Francesc Mas és l'únic campaner de l'antiga generació que viu encara. Esta fotografia la vaig traure personalment en juny de 1976 (campanar del Patriarca). Mas està fent-nos un repic molt ric en combinacions, repic que tinc gravat i que es diu "Dominica Morà", que es fea els dumenges d'Advent i de Pentecostés, per Quaresma.

Esta fotografia la vaig traure a Enric el Marino, que és l'únic campaner actiu que queda en València a qui podem veure repicar en el campanar de Sant Valero. Aci se veuen les cordes per a repicar o **en-collats**.

Voltejant les tiples del Patriarca.

Vista de la "Despertaora" (tiple gran) i del "cucu" (tiple xicotet).

La fotografia la vaig fer el 24 de juny de 1976.

Ací estic jo fent una "desfeta" al "Mauro", campana gran del Patriarca, en juny de 1976. Es veu ben clara la postura utilitzada per a fer be una "desfeta", sobre tot de campanes grans.

Un peu contra la paret i l'atre en terra i deixant caure l'esquena cap arrere per a donar a la campana el major impuls possible.

Per a acabar, per ara, vullc afegir que en l'únic lloc de la ciutat de València on es conserva tot açò, és en Sant Valero, la ben coneguda parròquia de Russafa, perquè la majoria dels atres campanars ja han preferit l'electricificació que, com he dit abans, despersonalisa

l'art de donar missages que ha segut sempre la principal funció de les campanes.

Espere poder explicar més coses, en atra ocasió, sobre el meravellós món de les campanes que tenen llenguatge propi en cada toc.

Escrigué Joan Fuster en "Castellón en el Reino de Valencia, EN EL MAESTRAZGO, Libro de Viaje", pàgines 44-45: Castelló de la Plana, 1958.

"...El catalán que hablamos los valencianos..." "En las tierras llanas del REINO..."

Cridem al lector l'atenció especialment sobre l'any.

Per al que dóna importància a l'organización político jurídica que es perdé en la batalla d'Almansa; i dóna també importància a la guerra que acabà en aquella batalla, reproduïm l'opinió de Joan Fuster, en "Un meteoro mal interpretado", en "Levante", suplement Valencia, de 23 de febrer de 1962:

"La lucha fue LEVEMENTE sangrienta, y el REINO quedó sin sus ya INSERVIBLES FUEROS MEDIEVALES."

Raconet de la llengua valenciana

Per Miquel Adlert Noguero

Del meu vocabulari, inèdit

BANDO i no BANDOL

Bando no solament és la paraula viva valenciana, sinó que és antiga, que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en Crònica de Don Jaume i en Eiximenis. I com serà de bona *bando* que, en 1964, dit diccionari, encara que dona entrada a *bàndol*, envia a l'article que té per entrada: BANDO o BANDOL. I, per a contentar als fabristes, diu que està presa del castellà en el segle XIII. ¡Vetust i venerable castellanisme!

És una altra paraula que la catalanisació suprimeix del valencià escrit.

I no solament en castellà és *bando*, sinó que en portugués també és *bando*; en francès no hi ha paraula del mateix origen; la millor traducció és *faction*.

COLOMELLO i en este sentit no ULLAL

És paraula viva valenciana en el nord valencià, molt oïda per mi, sobre tot en Morella, i que «Diccionari Català-Valencià-Balear» la registra en Benassal; i li posa com a ètim el castellà *colmillo* a l'entrada que dona a *colomell*, en l'article del qual, en la fonètica, posa *colomello*, registrat en Benassal, com s'ha dit. Però la presència de *colomello* en una de les zones on millor es conserva el lèxic valencià, i la morfologia en la mateixa desinència dels indiscutibles mossarabismes, com, per exemple, *tomello*, *cuquello*, *fondello*, *regomello*, *muqueguello*, dona la possibilitat de què es tracte també d'un mossarabisme.

El mateix sentit que *colomello* té en valen-

cià, a més d'altres significats, la paraula *clau*. *Ullal* té altres sentits en llengua valenciana.

DOMENGE

Vid. DUMENGE.

DUMENGE o DOMENGE i no DIUMENGE

Dumenge i *domenge* són les dos formes vives valencianes; la segona és forma antiga conservada, que per això és la viva en les terres on es conserva molt pur el lèxic, com Morella.

«Diccionari Català-Valencià-Balear» i el diccionari Escrig-Llombart duen les dos formes; el vocabulari Fullana només du *dumenge*.

ENFERM igual que MALALT

Enferm no és castellanisme, sinó conservació de la paraula, puix que «Diccionari Català-Valencià-Balear» la registra, en dos cites, en Ausias March.

També la du el diccionari Escrig-Llombart.

És un cas de creure que és castellanisme per la semblança en el castellà *enfermo*. En portugués també és *enfermo*; en italià és *infermo* i *malato*, i en francès és *malade*.

ENFERMAR igual que EMMALALTIR

Enfermar és una paraula viva valenciana que no és castellanisme, sinó conservació d'una paraula que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en document de 1695. I que també replega el diccionari Escrig-Llombart. Naturalment, per la identitat en el castellà,

s'erradicà del valencià escrit acusant-la de castellanisme, que, per cert, no diu «Diccionari Català-Valencià-Balear» que ho siga.

Si en castellà és *enfermar*, en portugués és *enfermar*; en italià és *infermare*, i en francès no hi ha verb equivalent, la idea del qual s'expressa per frases com *tomber malade, rendre malade*.

ENFERMER i no INFERMER

Enfermer no és castellanisme, sinó conservació de la paraula antiga que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en un document de 1417, mentre *infermer* la registra en 1715. També la du el diccionari Escrig-Llombart. És una acusació falsa de castellanisme per semblança al castellà, que és *enfermero*; en portugués és *enfermeiro*; en italià és *infermiere*, i en francès és *infirmier*.

ENFERMERIA i no INFERMERIA

Enfermeria no és castellanisme; és una paraula antiga que s'ha conservat i que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en Ramon Llull. També la du el diccionari Escrig-Llombart.

La forma catalana és *infermeria*, que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en 1511. El rebuig d'*enfermeria* en la llengua valenciana escrita, una vegada més, és una demostració de què és per ser igual al castellà *enfermeria*. En portugués és *enfermeria*; en italià és *infermeria*, i en francès és *infirmier*.

ENFERMETAT igual que MALALTIA

És paraula viva en valencià per conservació de la paraula i no per castellanisme, puix que ho demostra que «Diccionari Català-Valencià-Balear» la registra en Ramon Llull i en Ramon Muntaner. També la du el diccionari Escrig-Llombart.

La pluralitat de paraules per a un concepte, abundància de lèxic la qual representa una riquesa per a l'idioma, no és exclusiva del valencià. Així, si en castellà és *enfermedad* i *dolencia*, també en valencià és *dolència*; en portugués és *enfermedad*; en italià és *infermità* i *malattia*, i en francès és *maladie*. I en català també hi ha dos paraules: *malaltia* i *infermetat*.

ENTREGA i en este sentit no LLIURAMENT

És una forma valenciana vivíssima que ha substituït generalment a la d'*entregament*. «Diccionari Català-Valencià-Balear» li dedica article, però diu que ve del castellà *entrega*, lo que no està clar quan el verb *entregar*, al que, naturalment, li dóna article, diu que ve del llatí *integrare* i el registra en el segle XIV.

També duen *entrega* el diccionari Escrig-Llombart i el vocabulari Fullana.

Els peros de «Diccionari Català-Valencià-Balear» és lo acostumat per ser en castellà *entrega*; com és *entrega* també en portugués, i, en canvi, en francès és *livraison*.

Vid. ENTREGAR.

ENTREGADOR i en este sentit no LLIURADOR

És forma viva valenciana que du el diccionari Escrig-Llombart.

Vid. ENTREGAR.

ENTREGAMENT i en este sentit no LLIURAMENT

És forma viva valenciana, substituïda generalment per *entrega*. Duen *entregament* el diccionari Escrig-Llombart, el vocabulari Fullana i «Diccionari Català-Valencià-Balear», que la registra en Gazoph.

ENTREGAR i en este sentit no LLIURAR

És la forma viva valenciana, i antiquíssima puix que «Diccionari Català-Valencià-Balear» la registra a partir del segle XIV; i diu que deriva del llatí *integrare*. També duen *entregar* el diccionari Escrig-Llombart i vocabulari Fullana.

Dir-li castellanisme és perquè en castellà és *entregar*; com també és *entregar* en portugués, i, en canvi, en francès és *livrer*.

FARDATXO i no LLARGADAIX

És forma viva valenciana. I és curiosa la disparitat de criteris que sobre ell ha expressat Sanchis Guarner que, en sa «Gramàtica Valenciana» (p. 41, § 21), la considera àrab; i en «Gran Enciclopedia de la Región Valenciana»

na» (article «Vocabulario», volum 9), la considera mossàrab; i en «Diccionari Català-Valencià-Balear» (volum 5, en el que Sanchis és col·laborador de Moll) se la considera aragonesisme: de la paraula aragonesa *fardacho*.

Siga el que siga l'orige, és indiscutible la valencianitat de *fardatxo*, en exclusiva, per lo que no figurà en el diccionari de Fabra, però a l'esclat de l'ofensiva pancatalanista —no es comprén per a enganyar a qui— l'Institut d'Estudis Catalans l'acceptà per la mateixa època en què Sanchis Guarner entrà en el mencionat Institut.

Diccionari Escrig-Llombart du les formes *fardatxo* i *fardaig*; vocabulari Fullana només *fardaig*; «Diccionari Català - Valencià - Balear» *fardatxo* i *fardaig*.

En castellà és *lagarto* i *fardacho*; en portugués, *lagarto* i *sardão*; en francès, *lézard*.

FASCISME i no FEIXISME

Esta paraula em du a estendre'm en unes consideracions sobre el tractament de la introducció de determinades paraules estranyes en l'idioma propi.

Fascisme i *fasciste* és com durant més de cinquanta anys hem dit en valencià. Les traduccions que Fabra féu de *fascismo* i *fascista*: *feixisme* i *feixista*, és u dels casos més ridículs de les invencions fabristes. Esta segurament pel prurit d'evitar la igualtat en el castellà, de *fascista*, puix que els catalans no fan estes terminacions en *e* com fem els valencians.

Com l'esclat i domini del hitlerisme fón posterior a la publicació del diccionari de Fabra, no podem saber què hauria fet en el lèxic del nazisme, començant per esta paraula. Per eixemple, ¿qué hauria fet en *Gestapo*? Una hipòtesis: podia haver traduït la frase que formen les primeres lletres de les tres paraules (les dos últimes aglutinades): *Geheime Staatspolizei*, que significa *Policia secreta de l'Estat*. O podia haver fet, també, formar com en alemany, una sola paraula de les primeres lletres de la traducció: *Poseest*.

Açò és ridícul, però és que la traducció de *fascismo* i *fascista* en *feixisme* i *feixista* també ho és. Com ho hauria segut igualment la traducció de *soviet* i sos derivats, que Fabra no traduï, i al publicar-se son diccionari fea setze anys que el sovietsisme ocupava el poder en Rússia. Invite al lector a què, com a passa-temps, prove a fer les traduccions dels deri-

vats de *soviet* que, per al que no ho sàpia, diré que vol dir en rus i, per tant, pot traduir-se per comissió, comité, junta, consell i equivalents.

Tornant a la ridícula catalana de traduir en lloc de deixar al poble catalanisar les paraules *fascismo* i *fascista*, senyalaré que els castellans no feren la ridícula que hauria segut traduir per *hacismo* i *hacista*.

I no em cansaré de dir-ho: la llengua és del poble; i el poble és el que la fa; i el poble és el que ha de decidir si conserva com és la paraula extranya o la modifica, ell, no els filòlegs.

FASCISTE i no FEIXISTA

Vid. FASCISME.

FERRANDO igual que FERRAN

Tant *Ferrando* com *Ferran* no són formes vives en el valencià, però les dos són valencianes antigues. *Ferrando* és d'orige aragonés, i usada correntment en valencià, inclús en la cabecera dels Furs de rei de dit nom.

L'abundància de *Ferrando* com a llinage de valencians és una bona demostració de la valencianitat de la paraula.

«Diccionari Català-Valencià-Balear, que du onomàstiques, registra *Ferrando*.

INVADIR i no ENVAIR

Invadir no solamnet és la forma viva valenciana, sinó que és també clàssica, registrada per «Diccionari Català-Valencià-Balear» en document de 1455, i és la forma manco evolucionada, més pròxima a l'etim llatí *invadere*, comú a *invadir* i *envair*.

Invadir és l'única forma que duen el diccionari Escrig-Llombart i vocabulari Fullana. Per ser igual en castellà se la desterrà de la llengua escrita. Si en valencià és *invadir*, també és *invadir* en castellà; i així mateix és *invadir* en portugués; en italià és la mateixa paraula llatina: *invadere*, i en francès és *envahir*.

SOLETAT i no SOLITUD

Soletat és la forma valenciana viva més extesa. Per això mentres la duen el diccionari

Escrig-Llombart, el vocabulari Fullana i «Diccionari Català-Valencià-Balear», en canvi, *solitut* i *soledat* només les du «Diccionari Català-Valencià-Balear», que no de bades són formes poc usades, sobre tot *solitut*.

Soletat, a més de la de major us, és la més acostada a l'ètim llatí *solitate*, puix que conserva la *t* que ha canviat en *d* la forma *soledat*.

TERREROLA i no ALOSA ni TERREROL

Es paraula viva exclusivament valenciana, com reconeix «Diccionari Català-Valencià-Balear»; i, naturalment, no diu que siga castellanisme. La duen també el diccionari Escrig-Llombart i vocabulari Fullana.

XILLADISSA i no XISCLADISSA

Es paraula viva valenciana que la duen el diccionari Escrig-Llombart, vocabulari Fullana i «Diccionari Català-Valencià-Balear».

Vid. XILLAR.

XILLADOR i no XISCLADOR

Es paraula viva valenciana que la duen el diccionari Escrig-Llombart, vocabulari Fullana i «Diccionari Català-Valencià-Balear».

Vid. XILLAR.

XILLAR i no XISCLAR

No solament és paraula viva valenciana, sinó que, a més, no és castellanisme, puix que «Diccionari Català-Valencià-Balear» la registra en el vers 184 de l'Spill, de Jaume Roig, i, clar, no s'atreuix a dir que és castellanisme. També duen *xillar* el diccionari Escrig-Llombart i vocabulari Fullana. És un cas de condena per ser la mateixa paraula castellana fonèticament usant l'ortografia fabrística; i també gràficament si es torna —que es deu tornar— a l'us de la *ch*: *chillar*. Com deu tornar-se a la *y*.

XILLIT i no XISCLE

Es paraula viva valenciana que la duen el diccionari Escrig-Llombart, vocabulari Fullana i «Diccionari Català-Valencià-Balear».

Vid. XILLAR.

XISTAR i no MOTAR

Es paraula viva valenciana i que «Diccionari Català-Valencià-Balear» registra en «Procés o disputa de viudes y donzelles», i en obra posterior: «Rondalla de Rondalles», les dos valencianes. També duen *xistar*, naturalment, el diccionari Escrig-Llombart i vocabulari Fullana.

No és, per tant, castellanisme, com s'ha cregut per ser igual al castellà *chistar* fonèticament; i ho seria també gràficament, d'escriure's *én ch*, que deu restablir-se, lo mateix que la *y*.

NORMES DE CASTELLO

En la pàgina 10 de «*Levante*» del dia 10 d'agost corrent, firmat per «Josep L'Escrivà. Cronista del Regne», es llig:

«...es obligación del Consell promocionar la enseñanza del valenciano culto, basado en las normas de Castellón (cuyo primer firmante fue el padre Fullana), aprobadas hace cincuenta años por Lo Rat Penat, ahora bien, remarcando los vocablos y expresiones habituales, generalizadas y correctas del lenguaje del pueblo, tal como también aconseja en su informe la Sección de Filología de la Universidad de Valencia.»

Una atra marginació de l'Acadèmia de Cultura Valenciana. En Catalunya s'aludiria a l'Institut d'Estudis Catalans i no a un organisme universitari, que, per cert, Josep l'Escrivà li rebaixa categoria al de l'informe, que ara és Facultat, no Secció.

* * *

En «*Levante*» de 27 de setembre de 1977, firmada per «La Junta de Govern de Lo Rat Penat», es publicava una nota de la que són els següents fragments:

«...lo que en la capital de la Plana es va acordar foren simplement unes normes "ortogràfiques" —que no són tampoc íntegrament les de l'Institut d'Estudis Catalans...»

«Lo Rat Penat no té perquè consultar a ningú per a publicar una gramàtica d'acord amb les "Normes de Castelló" perquè li sobra autoritat —llargament guanyada— per fer-ho.»

«Lo Rat Penat no ha oblidat a Carles Sal-

vador, a qui continua tenint en bona memòria; el seu retrat segueix ocupant lloc preferent en nostre domicili social i les seues ensenyances perduren en el cor dels continuadors de la seua inoblidable labor.»

* * *

Em demanen sovint que publique la llista dels que ara viuen dels firmants de les Normes de Castelló. He dit en reiteració que són ells els que deuen donar espontàniament les explicacions que el poble valencià demana sobre per què, per qui, com, quan i a on es feren; i per qui, com, quan i a on es replegaren les firmes. Els que vullguen saber lo que a mi em demanen que publique, poden saber-ho perfectament, perquè, en 1933, «L'Estel» edità un «Vocabulari Ortogràfic Valencià», de Carles Salvador, al que precedixen les «Normes de Castelló» i la llista dels firmants, on pot saber-se els que ara viuen, puix que són lo suficientment coneguts.

* * *

Se'm dirigixen molt en preguntes i consultes sobre quina, entre dos o més paraules, és la forma «correcta»; quasi sempre en casos en els que totes són bones. Per això he d'advertir que és una conseqüència del pancatalanisme creure que només una paraula és bona per a designar un concepte, lo que és característic de la llengua «normativa». Per això, una de les consignes de la «normalització» (normalització diuen ells), o siga, de la catalanització del valencià, és, quan hi ha més d'una paraula per a un concepte, deixar com a «correcta» una: si n'hi ha una que siga igual al català, eixa, i si no, s'introduïx la catalana.

En el primer número de MURTA el vocabulari començà per donar casos de dualitat de paraules bones per a significar lo mateix, i açò ha seguit en els altres números. El valencià està ple de concurrència de paraules per a una idea, com passa en tots els idiomes rics. Per a posar un exemple del castellà prenent el nom de la nostra revista: signifiquen igual *arrayán*, *mirto* i *murta*, que també és castellà. I és que esta varietat és característica de les llengües naturals (les fetes pel poble i no pels filòlegs), especialment sobre les que pesa una major càrrega de cultura a través

de la història, com són les llatines o romàniques. En canvi, hi ha llengües on una enorme massa de vocables tenen diversos sentits, com la hui tan coneguda llengua anglesa. Per això tinc repetit que la «normalització» és un empobriment de l'idioma com es veu en el català «normatiu».

Respecte a lo que se'm pregunta sobre qüestions que tracte extensament en el treball meu «En defensa de la llengua valenciana» (que du per subtítol «Perquè i com s'ha d'escriure la que es parla»), he de dir que com en el llibre les tracte extensament (les hi ha que ocupen tres o quatre pàgines), ací no puc reproduir-les, perquè hauria d'«expulsar» de MURTA a la majoria de lo que es publica. Per això, per a qui no coneix la meua obra citada, diré que les qüestions més importants que tracte en ella, i que les pot consultar el que tinga interès per elles, són quan deu usar-se una lletra o lletres en lloc d'unes altres: *a* i no *e*; *e* i no *a*; *c* i no *g*; *t* i no *d*; *g* o *j* i no *tg* o *tj*; *s* i no *tz*; *ea* i no *esa*; *is* i no *i*; *eix* i no *ex*; *ll* i no *l*; *én* o *ab* i no *amb*; *o* i no *um* o *us* o *e*, etc.

Pero sí que vaig a parlar d'una qüestió de la que no he tractat ni manco decidit, clar, perquè ni decidiré encara que siga provisionalment, perquè la decisió ha de ser de l'Acadèmia valenciana.

És un cas sobre el que se'm pregunta molt. I és curiós que és un fenomen que també es dona en el castellà. I en el català no. ¿Atra diferència? Qüestió que en el castellà està molt actualitzada per la televisió.

I és que el poble castellà i el poble valencià, com he dit, li han declarat una guerra d'extermini a la *d* intervocàlica. Per als valencians que creuen una desgràcia esta evolució de sa llengua, començaré a parlar, com a exemple, del castellà, per allò de mal de molts...

Per televisió es pot oir com, inclús persones de gran cultura (acadèmics de l'Espanyola també) són moltíssims els que suprimixen la *d* entre *a* i *o* (*acabao*), davant de la indignació dels puristes, i dels que (ara són molts) volen passar per cults, perquè ara vist molt això. La supressió d'esta *d* intervocàlica en el castellà està tan generalitzada que m'atreviria a dir que la supressió supera a la conservació en una immensa majoria. És curiós que, si no ara, fa temps per lo manco —ho he oït— als provincians, principalment no castellanopar-

lants (els que més solen fer-lo) que no suprimien la *d*, en Madrid els dien en burla: «*En el corredo de Bilbado ha llegado el bacalado.*» Manco freqüent, per més vulgar, resulta en el castellà la supressió de la *d* entre dos *a*, de lo que resulta una sola *a*: ¡Pa mi que buscas que te dé una patá, so pasamá!

La guerra que el poble valencià sosté contra la *d* intervocàlica és molt desigual. Mentres hi ha llocs on l'ofensiva s'extén a *adi* (*caïra*), *ado* (*llaurador*), *ada* (*vegà*), *edo* (*correor*), *eda* (*mo-neà*)..., en altres llocs es limita a *ado* (*llaurador*).

És un procés tan generalisat que, més pronte o més tart, ha d'acceptar-se. Pero mentres no es faça esta admissió acadèmica, ha d'escriure's la *d*. Pero com, per bon demòfil, sóc populiste, i io no done regles, entre altres raons perquè considere que no sóc quí per a donar-les, només diré que io no pronunciaré la *d* intervocàlica que no es prenuncia allí on io em trobe.

Finalment vullc aclarir un cas que s'em pregunta i que no es tracta de supressió de *d* intervocàlica, sinó de qüestió de lèxic per creure una sola paraula les que són dos: *mati* (castellà *mañana*) i *matinada* (castellà *ma-drugada*).

* * *

Si la màxima definició de la llengua castellana correspon a l'Acadèmia Espanyola, de la vasca a l'Acadèmia Vasca, de la gallega a l'Acadèmia Gallega i de la catalana a l'Institut d'Estudis Catalans, és un absurd que els pancatalanistes repetixquen obsessivament que de la valenciana correspon no a l'Acadèmia Valenciana, sinó a la Facultat de Filologia de la Universitat de València. ¿Este absurd *Valencia is different* és que la Facultat de Filologia de la Universitat de València és una sucursal de l'Institut d'Estudis Catalans?

Començant per atacar-me sense que io l'ha-ja atacat a ell, ni haja parlat d'ell tan solament, Alfons Llorens és bon seguidor del sistema pancatalaniste de manipular els texts dels altres; be per mutilació, com el cas de Sanchis Guarnier en el colofó de la Bíblia de Bonifaci Ferrer, be com ha fet ara Alfons Llorens que, en «*Valencia Semanal*» de 6-13 d'agost, número 35, reproduïx unes paraules meues que, fora de son context, fan creure atra cosa diferent de la que diuen, als lectors de «*Valencia*

Semanal», els quals, donada la ideologia d'uns i d'atra, creurà Alfons Llorens que no coneixen el treball meu. I per al que no el coneiga i vullga fer la comprovació, diré que estan al final de la pàgina 9 i principi de la 10 d'«En defensa de la llengua valenciana». Nota que la pancatalanista falta de rigor científic d'Alfons Llorens no posa, seguint a atre dels mestres del pancatalanisme: Fuster, que, en «Nosaltres els valencians» no posa les notes de les cites que fa.

Les meues paraules que reproduïx Alfons Llorens són en homenage a Fullana, de gratitut per haver deprés d'ell la llengua valenciana culta; i de desagravi per haver deixat les seues ensenyances a l'adoptar les normes de Castelló. Per tant no signifiquen, com fan creure al posar-les Alfons Llorens sense les que les acompanyen, homenage per considerarlo partidari de la catalanitat del valencià, que de ser açò no tindria explicació el desagravi que seguix.

En açò Alfons Llorens fa creure també als lectors que desconec les obres i la ideologia de Fullana; i que he contribuït a l'edició recent de sa gramàtica. Quan en el meu treball queda clar que les conec des de pot ser abans de nàixer Alfons Llorens. I també queda clar no solament que no he intervingut en la citada reedició, sinó més: que «no he pogut intervenir» per ser dita edició contradictòria a lo que dic en el llibre meu sobre la revalencianisació, a partir de Fullana pero no tornar a Fullana, en la pàgina 34: «Açò no és, per tant, la pura i simple resurrecció de les regles de Fullana, si be entronca en elles (per tindre base en la llengua real) COM SI HAGUEREN SEGUIT DESARROLLANT-SE SENSE SOLUCIÓ DE CONTINUÏTAT.» I perquè seria atra contradicció meua, perquè la Gramàtica de Fullana estudiada per mi, que és la que cite en el treball meu i la que figura la primera de les obres en la bibliografia del llibre, NO ÉS LA REEDITADA ARA SINÓ LA DE 1921. Comprove-ho el lector; i Alfons Llorens, si és que no ho ha advertit.

O siga: que no dic que torne a Fullana, sinó que partixc d'ell; més clar: que el deixe per lo que crec que seria ara la superació d'ell.

Es veu en «*Valencia Semanal*» l'herència de «*Dos y Dos*» pel desconeixement del Còdic Penal, i ara també de la Constitució. I em recorda aquelles manipulacions de fets que es feren

en el «nobilíssim» atac a Xavier Casp i a mi, en entrevista d'entrevistat anònim i d'entrevistador én seudònim. ¡Pobra ètica periodística!

Alfons Llorens també vol fer creure als lectors que jo use una nova ortografia quan sap lo que dic en la pàgina 31 de mon citat treball: «ací no tracte del canvi d'ortografia que crec necessari». Perqué si, com pareix, Alfons Llorens s'ha preocupat un poc de la llengua, no puc imaginar que crega qüestió ortogràfica posar la grafia que correspon a la fonètica que fa el poble valencià: *t* i no *d*, *s* i no *tz* on el poble valencià pronuncia sonor; *a* i no *e* on ho fa el poble valencià, etc.

Quan Alfons Llorens desfigura lo que es diu en un llibre que està a l'alcanç de tots, no hi ha massa motius per a creure que no estan manipulats els texts de Fullana que reproduïx d'unes cartes en poder d'Alfons Llorens.

Lo que també diu en «*Dos y Dos*», perdó, lector, en «*Valencia Semanal*» sobre el meu onomàstic i son diminutiu, podria tractar-se d'un xiste, pero em costa donar-li esta interpretació perquè resultaria u dels xistes més roïns que conec. I això que la regularitat idiomàtica és un tema molt gastat en els xistes. I açò em recorda u que fa anys correu molt, a causa de la publicació on aparegué i les conseqüències que va tindre. Per si Alfons Llorens és tan jove que no el conegué en son temps diré que era: «*Si de sillín, sillón; de cojín...*», i multaren a «*La Codorniz*», encara que no posà el consonant de *sillón*.

Si fóra xiste i pensara Alfons Llorens cultivar l'humorisme, no crec que fera saó com a humoriste.

Sobre la irregularitat que supon Miquel-Micalet, diré a Alfons Llorens que, si és que vol la regularitat idiomàtica, es «passe» a l'esperanto. I si l'accepta, que torne a llegir mon llibre, com dic al lector que vullga conèixer lo que dic sobre açò en les pàgines 92 a 95.

Allí està clar que, si defenc la irregularitat Miquel-Micalet, és perquè la fa el poble valencià, que és qui fa la llengua valenciana i fa en ella totes les irregularitats que vol; que per això és l'amo d'ella. I a mi lo que m'interessa és l'actualitat de la llengua i no sa història, perquè no sóc historiador; pero com Alfons Llorens ho és historiador de la llengua i li interessa la història de la mateixa, li diré que també està clar en eixes pàgines que esta

irregularitat ve d'antic. Ací donaré la cita de la més antiga referència on la tinc registrada. És del mateix dia del bateig de la campana Micalet que dóna nom al campanar. Es llig en el «Libre de memories»: «Batejaren la campana... Fon lo dia de Sant MIQUEL e perço li posaren nom MICALET.»

És el poble valencià el que el 29 de setembre de 1417 diu MIQUEL i no MICAL, naturalment; i, en canvi, naturalment també, diu MICALET i no MIQUELET, la forma catalana que vol Alfons Llorens. Açò ho saben els pancatalanistes cults, pero no ho diuen; com callen també tantes coses, com les diferències entre català i valencià. Els atres pancatalanistes els següen per fe en els cervells, com dic en el treball meu citat. Perqué per a saber l'antiguetat de la presència de la *a* en el diminutiu de *Miquel* basta, simplement, llegir «*Les Trobes*», de les que fa quatre anys s'ha fet una edició assequible fàcilment a qui vullga comprovar-ho. A no ser que la ideologia li impedisca llegir un llibre en honor de la Mare de Déu.

Calaix de paraules

El que conega paraules valencianes de poc us, pot fer que no es perguen enviant-nos nota de la paraula, el significat i el poble o comarca on la diuen. Tot lo que repleguem serà material per a aportar a l'Acadèmia de Cultura Valenciana.

Com acuse de recibo i per a estímulo d'uns atres, publicarem el nom i la població de son domicili de qui nos envie paraules a:

MURTA

Calaix de paraules

C/ Cronista Carreres, 9, 7.º, G

València-3

Nos han enviat paraules:

Pasqual Martín Villalba. València.

Vicenta Almarche. Massanassa.

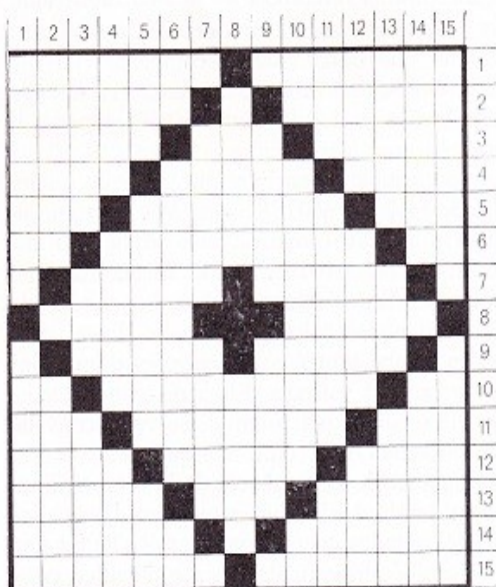
Josep Alabau Micó. València.

Francesc Garcia Agulló. Llombai.

Josep Manuel Marin Ferrer. Elx.

Custodi Mendoza Peris. Carlet.

CRUCIGRAMA NÚM. VSS-1

HORISONTALS

1: Territori d'un baró. Que tenen poc, diminutiu. — 2: Baixa. Consonant. Qualitat d'àrit. — 3: Fill del germà d'una persona. Animal celomat de cos bla. (Al revés) Corporació dels mestres i aprenents d'un mateix ofici. — 4: (Al revés) Altura d'un punt en un pla. Curem. Qui nega el ser de Déu. — 5: (Al revés) Cèrvit del Polo Nord. (Al revés) Familiar, persona de poc cervell. Animal que servix per a carregar i portar coses. — 6: Preposició. (Al revés) De color cendra, plural femení. Terminació de la primera conjugació. 7: Consonant. Trobament violent entre dos cossos, en plural. Ventet. Vocal. — 8: Pertanyent al carlisme. (Al revés) No recta. — 9: Vocal. Lletres de «prestaríem». Neguen l'existència de Déu. Consonants. — 10: (Al revés) Afirmació. Angúnia. Adjectiu possessiu. — 11: Culpada. Dona que ven ostres. (Al revés) Part de l'any. — 12: (Al revés) Tinye. Gossos grans i forçuts. Teixit de superfície molt llisa. — 13: Conèixer. (Al revés) Qui mana. (Al revés) Nom propi. — 14: Que tenen ales, femení. Consonant. Risc imminent. — 15: Vestidures per al cos. Cada u.

VERTICALS

1: Fruites de Canàries. (Al revés) Cases en el camp. 2: (Al revés) Lleva la porqueria. Consonant. (Al revés) Gosses grans i forçudes. — 3: Es produïx per vergonya. Part superior del cos. (Al revés) Peix del color d'una roca. — 4: (Al revés) Got on es posa l'Hòstia consagrada. Part ventral de la tonyina. (Al revés) Pensament. — 5: Temps d'obscuritat durant el dia. (Al revés) Pardalet. (Al revés) Existir. — 6: Se'n va. Digna de sospita. Conec. — 7: Vocal. De cabells blancs. (Al revés) Llinage valencià. — 8: Cas-

tigar. Fils de ferro. — 9: Consonant. Llinage valencià. Distreta. Consonant. — 10: Vocals. Que fan moniatos. Menjar bàsic. — 11: Lletres d'«albagines». Festa de la vespra d'una festivitiat. (Al revés) Numeral. — 12: Composició lírica. Residu de cera en la bresca. (Al revés) Mola en el Maestrat. — 13: Nom antic de Lliria. Adjectiu plural possessiu. (Al revés) Gran cavitat de la terra, plural. — 14: Nom propi. Consonant. (Al revés) Foia, diminutiu. — 15: Objecte que va a la part posterior. (Al revés) Donar l'últimatum.

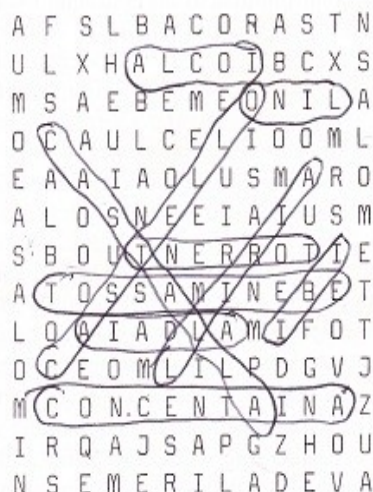
SOLUCIÓ AL CRUCIGRAMA NÚM. Z-3

HORISONTALS

A: SERENA. BREGAR. — B: OTELO. CA. PRESÓ. — C: PORP. PORP. ALOV. — D: ONA. CELORP. ARE. E: RA. T. LOCREC. PL. — F: T. GAT. CA. COM. L. — G: AILETA. PAVET. — H: BROLL. SERENA. I: L. OIR. CO. ARA. M. — J: LC. VAGANT. A. TA. K: AET. COBERT. TIN. — L: UNIT. TURO. LIDE. M: REBOT. TA. CEMEG. — N: ARÀBIC. RÈMORA.

VERTICALS

1: SOPORT. LLAURA. — 2: ETONA. AB. CENER. — 3: RERA. GIRO. TIBA. — 4: ELP. TALOIV. TOB. — 5: NO. C. TELRAC. TI. — 6: A. PEL. TL. GOT. C. 7: COLOCA. CABUT. — 8: AROCA. SONERA. — 9: B. PRR. PE. TRO. R. — 10: RP. PECARA. T. C. — 11: ERA. COVERA. LEM. — 12: GELA. MENA. TIMO. 13: ASORP. TA. TIDER. — 14: ROVELL. MANEGA.

SOPA DE LLETRES: En este quadro hi ha DEU POBLES de tot el Regne de València. Se lligen d'esquerra a dreta, de dreta a esquerra, de dalt a baix, de baix a dalt i en diagonals a l'endret o al revés. Una mateixa lletra pot aprofitar per a dos o més noms. Emmarqueu-les en una ralla i trobeu-les.

COMMERCIAL
UNION

SUCURSAL REGIONAL

Croniste Carreres, 9, 1.º, B

Tels. 322 48 65 - 322 48 59

VALENCIA - 3

INCENDIS, TRANSPORTS, PÈRDUA BENEFICIS,
ACCIDENT INDIVIDUAL, TOT RISC DE CASA, TOT RISC
D'ESTABLIMENTS COMERCIALS I RAMS DIVERSOS

Una companyia que està al servici de tota València
i dels valencians

- ANTENES COLECTIVES TV
- MONTAGES ELECTRICS
- INSTALACIONS
- REPARACIONS
- MATERIAL ELECTRIC
- LAMPISTERIA

Direcció Tècnica: Vicent Barberà i Mateu

PROIECTES - ESTUDIS - PRESSUPOSTS

Museu, 8 i 10 — Teléfon 331 30 06 — VALENCIA - 3

Promoció de Cultura Valenciana, S. A.

PUBLICACIONS DE DEL CÈNIA AL SEGURA

Institucions dels Furs. Pere Jeroni Taraçona

Tierra y Señorío en el País Valenciano. Eugenio Císcar Pallarés

En defensa de la llengua valenciana. Miquel Adlert Noguero

Historia de la música contemporánea valenciana. José Climent

Diccionario gastrosófico valenciano. Vicente L. Simó Santonja

Disco I. d. Compositores valencianos. Vicente Rodríguez. 1690-1760. 7 sonatas
a piano

CRONISTE CARRERES 9, 6.º M

TELÉFON 321 73 55

VALENCIA - 3

APARTAMENTS

VISITE
PIS
PILOTO

**Des de 100.000 pessetes d'entrada
i el preu d'un lloguer mensual**

**Zones verdes,
parc infantil,
parking: tot acabat,
pistes de tennis il·luminades.
I la piscina ab l'aigua il·luminada.**

BREZO NOVA CANET està junt a Canet de Berenguer (la millor platja natural de València). Exactament a 35 km. per l'autopista de Barcelona, l'accés més ràpid de València. I sense peage.

PROMOTORA CANET, S. A.

Conde Peñalver, 17
Tel. 401 17 50
MADRID - 6

Croniste Carreres, 9, baix, esq.
Tel. 321 44 20
VALENCIA - 3

En urbanització
CANET DE BERENGUER